

ЗВІТ

за результатами запровадження
Програми контролю сирого молока
на базі програмного забезпечення
«Молочний модуль» у 2022 році

Березень 2023

ЗМІСТ

Скорочення та аббревіатури	2
Резюме.....	3
1. Вступ та підґрунтя.....	5
2. Методологія оцінювання	8
3. Результати впровадження	10
3.1. Реєстрація в Молочному модулі учасників Пілотного проєкту	10
3.2. Оцінка результатів лабораторних досліджень	24
4. Впровадження програми контролю сирого молока в розрізі областей.....	29
5. Рекомендації та засвоєні уроки	54
6. Оцінка виконання Дорожньої карти з впровадження Програми контролю сирого молока на національному рівні	56
7. Підсумки та наступні кроки.....	60
Додатки.....	66

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

ВБХП – відділ безпеки харчових продуктів

ВБХПК – відділ безпеки харчових продуктів та кормів

ВДК – відділ державного контролю

ГВМ – господарства з виробництва молока

ГУ – Головне управління

Держпродспоживслужба – Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів

ДНДІЛДВСЕ – Державний науково-дослідний інститут з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи

ЄС – Європейський Союз

ЗБЗ – загальне бактеріологічне забруднення

ІВ – інформація відсутня

ІНГ – інгібітори

КСК – кількість соматичних клітин

ММ – Молочний модуль – інформаційно-комунікаційна система Держпродспоживслужби

ОР – оператор ринку

ПЗМ – пункти збору молока

СОП – стандартна операційна процедура

ТЗ – точка замерзання

УБХПВМ – управління безпеки харчових продуктів та ветеринарної медицини

QFTF – швейцарсько-українська програма «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (Quality FOOD Trade Program)

РЕЗЮМЕ

Реалізація Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у 2022 році попри виклики воєнного стану набрала певних рис формалізації у нормативній площині. Так, 30 вересня 2022 року набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 серпня 2022 року № 595 «Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118». Проте для формування в Україні еквівалентних європейським процедурам контролю, зокрема таких як регулярний моніторинг періодичних перевірок сирого молока з боку компетентних органів, ще потрібно завершити законотворчий процес.

Втім, з січня 2022 року Держпродспоживслужбою запроваджено координацію Пілотного проєкту на рівні всіх областей відповідно до Дорожньої карти, яка розроблена в межах реалізації швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України», що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія).

Даний звіт є вже четвертою формою оцінювання проміжних результатів як впровадження Пілотного проєкту, так і прогресу розгортання програми контролю сирого молока на національному рівні. Взяті для оцінювання дані базуються як на витягах з «Молочного модуля» щодо відбору зразків та результатів досліджень, так і оцінках безпосередніх учасників через форми онлайн-опитування, звітування та участі в публічних обговореннях.

Звіт дає детальну кількісну оцінку майже чотирирічній динаміці залучення учасників до Пілотного проєкту. В цілому, станом на 1 січня 2023 р. до «Молочного модуля» внесено операторів ринку з 22 областей України. Всього у 2022 році 536 операторів ринку запровадили періодичний контроль сирого молока, дослідження зразків якого здійснюють уповноважені лабораторії Держпродспоживслужби та результати доступні в Молочному модулі. Дослідження були проведені у

36 уповноважених лабораторіях Держпродспоживслужби регіонального (18) та міжрайонного рівнів (18) у 20 областях України за показниками, регламентованими статтею 40 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (надалі – ЗУ 2042) з визначеною наказом Мінагрополітики №118/2019 періодичністю. Аналіз кількісних результатів лабораторних досліджень зразків сирого молока вказує на те, що частка досліджених зразків на показник загального бактеріологічного забруднення, результати яких перевищують допустимі рівні (>500 000 КУО/мл), становить 1,5% від загальної кількості досліджених зразків, а за показником кількості соматичних клітин частка невідповідних зразків (>500 000 клітин/мл) складає 0,7%. У звіті представлено детальний статистичний аналіз результатів досліджень, що вказує на те, що якість молока в Україні не є гомогенною, зокрема за показником загального бактеріологічного забруднення.

Невід'ємною частиною даної оцінки є результати проведеного вебінару щодо реалізації Програми контролю сирого молока у 2022 році, що відбувся 16 та 17 лютого 2023 р. За результатами дводенних публічних обговорень були визначені пріоритетні заходи та наступні кроки з подальшого розгортання та вдосконалення Програми контролю сирого молока в Україні.

1. ВСТУП ТА ПІДГРУНТЯ

Ризик-орієнтована система заходів контролю виробництва та введення в обіг сирого молока, що базується на наявності надійних даних про показники відповідності сирого молока, ще не повністю впроваджена в Україні.

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів» від 12 березня 2019 року № 118, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 07 червня 2019 р. за № 593/33564 (надалі - наказ Мінагрополітики №118/2019), визначає правову та технічну основу для розробки та впровадження національної програми контролю сирого молока, що передбачає періодичні перевірки сирого молока із відбором зразків для проведення лабораторних досліджень на визначені показники. Однак, розробка та впровадження такої програми контролю є комплексним та складним завданням, що вимагає попереднього відпрацювання підходів у форматі пілотного проєкту.

30 вересня 2022 року набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 серпня 2022 року № 595 «Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118», який зареєстрований у Міністерстві юстиції від 16 вересня 2022 за №10077/38413. Зміни, які вносяться цим наказом до Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів (затверджені наказом Мінагрополітики №118/2019), є черговим кроком, що наближає молочний сектор України до вимог європейського законодавства шляхом удосконалення заходів щодо належної виробничої практики виробництва та обігу молока, зокрема запровадження прозорості системи та простежуваності в частині ведення записів та обміну даними щодо результатів лабораторних досліджень (випробувань) з використанням інформаційно-комунікаційної системи компетентного органу «Молочний модуль» (далі - ММ). Це дозволить операторам ринку молока та молочних продуктів своєчасно та неупереджено виконувати вимоги статті 40 Закону України «Про державний контроль

за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин».

Окрім того, запроваджуються чіткі механізми щодо проведення лабораторних досліджень (випробувань), визначені методи, в тому числі референс-методи для перевірки відповідності затвердженим критеріям та встановлено мінімальну періодичність досліджень на виявлення залишків ветеринарних препаратів та інгібіторів, щодо вмісту яких встановлено законодавчі обмеження та/або у кількості, що перевищує максимально допустимі рівні.

Також через введення воєнного стану було відтерміновано наступний етап перехідних періодів підвищення вимог, визначених наказом Мінагрополітики №118/2019 (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10 листопада 2022 року № 889 «Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118»).

Швейцарсько-українська програма «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (Quality FOOD Trade Program, надалі – QFTP) надає підтримку Держпродспоживслужбі України в питаннях впровадження програми контролю сирого молока, що реалізується у кілька етапів.

Перший етап стартував 15 лютого 2019 року із затвердження Концепції з реалізації Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока у Вінницькій, Миколаївській, Полтавській та Харківській областях, її виконання розпочато відповідно до доручення Голови Держпродспоживслужби від 4 квітня 2019 року.

Другий етап відповідно до Доручення заступника Голови Держпродспоживслужби з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації про реалізацію Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» розпочався 2 липня 2021 року.

«Молочний модуль» – це програмний додаток, який є частиною інформаційно-комунікаційної системи Держпродспоживслужби та сприяє співпраці операторів ринку з лабораторіями та компетентним органом, з метою виконання вимог законодавства.

В рамках першого етапу Пілотного проєкту було відпрацьовано різні моделі відбору та транспортування зразків сирого молока. За результатами

відпілотованих моделей багатосторонньою робочою групою було переглянуто концепцію для реалізації другого етапу Пілотного проєкту, що дало змогу долучитися у тестовому режимі до «Молочного модуля» територіальним органам Держпродспоживслужби всіх областей та уніфікувати загальні підходи. Так, делегатами відбору зразків стали лише незацікавлені у результатах досліджень зразків молока уповноважені компетентним органом на відбір зразків особи, а саме: лабораторні фахівці регіональної, міжрайонної, районної лабораторії, уповноважені ветеринари та/ або державні інспектори.

Вдосконалення функціонала «Молочного модуля» за результатами реалізації другого етапу Пілотного проєкту та подальша його інтеграція до Головної інформаційної системи Держпродспоживслужби є наступним ключовим завданням.

Втім, даний оцінювальний звіт охоплює також ключові висновки, засвоєні уроки та кращі практики на всіх етапах впровадження Програми контролю сирого молока.

Така оцінка допоможе Держпродспоживслужбі України прийняти рішення щодо остаточного формату національної програми контролю сирого молока для подальшого розгортання.

2. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ

Методологія оцінювання результатів запровадження Програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» здійснюється за попередньо визначеними кількісними індикаторами та якісними показниками відповідно до Дорожньої карти¹.

Важливими джерелами інформації при підготовці оцінювального звіту є:

- витяги даних з «Молочного модуля» щодо відбору зразків та результатів досліджень,
- звіти Головних управлінь Держпродспоживслужби в областях за результатами запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у 2022 році.

Так, з 6 по 30 січня 2023 року Головні управління Держпродспоживслужби формували звіти та надали пропозиції й рекомендації у формі онлайн опитування.

Джерелами інформації для кількісної оцінки результатів досліджень є витяги даних з «Молочного модуля» щодо відбору зразків та результатів досліджень, що охоплювали період з 1 січня 2022 року по 31 грудня 2022 року. Оцінка результатів досліджень за звітний період здійснювалася на основі показників описової статистики:

- середня арифметична величина – середній рівень значень результатів досліджень визначеного показника, що являє собою частку від ділення суми всіх значень на їхнє загальне число;
- середня геометрична величина – дорівнює кореню із добутку значень результатів досліджень, степінь якого дорівнює кількості взятих для підрахунку значень, та характеризує динаміку показника з меншою чутливістю до викидів (значення, що значно виділяються/ відрізняються із загальної вибірки);

¹ https://qftp.org/wp-content/uploads/2021/08/dodatok-1_finalnyj-proiekt-vizii-ta-dorozhnoi-karty.pdf

- медіана – значення, яке поділяє ряд значень результатів досліджень на дві рівні частини, тобто зліва і справа від медіального значення знаходиться однакова кількість значень результатів досліджень;
- стандартне відхилення – характеризує, наскільки широко розташовані значення ряду даних відносно їх середнього арифметичного;
- 10%, 25%, 75% та 90% процентилі (квантилі) – це такі значення показників, що відповідно 10%, 25 %, 75% та 90 % значень показника потрапляють нижче даного значення.

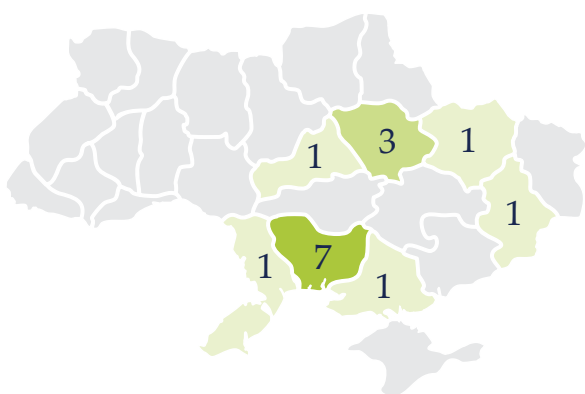
Фінальний етап оцінювання передбачає партисипативний підхід – безпосередньо за участі учасників Програми контролю сирого молока 16 та 17 лютого 2023 року у формі вебінару щодо результатів оцінки запровадження «Програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» (див. Додатки).

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Реєстрація в Молочному модулі учасників Пілотного проєкту

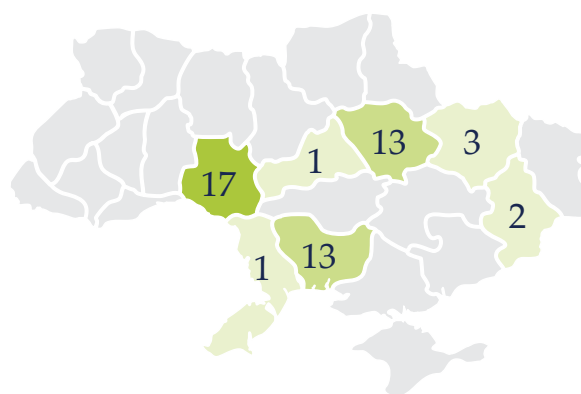
Кількість зареєстрованих потужностей в розрізі областей

Кількість операторів ринку, які беруть участь у Пілотному проєкті у 2022 році значно зростає. Загалом це понад 650 потужностей, що були зареєстровані адміністраторами в областях у ММ, що більше, ніж у 1,4 раза перевищує показники 2021 року, більше, ніж у 11 разів показники 2020 року та майже у 41 раз перевищує показники 2019 року (див. карти 3-1 – 3-4). Також слід зазначити, що у 2022 році до Пілотного проєкту приєдналися потужності ще з чотирьох областей України.

Карта 3-1.

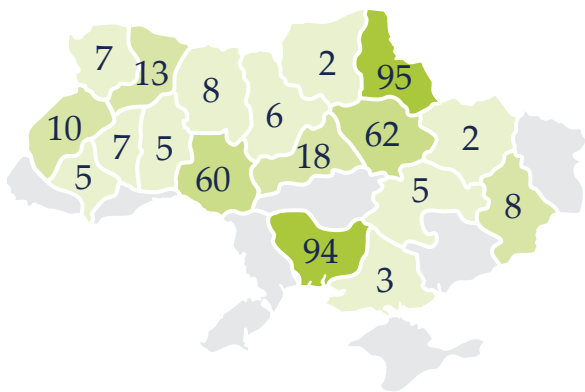
Кількість зареєстрованих у ММ потужностей за 2019 рік в розрізі областей

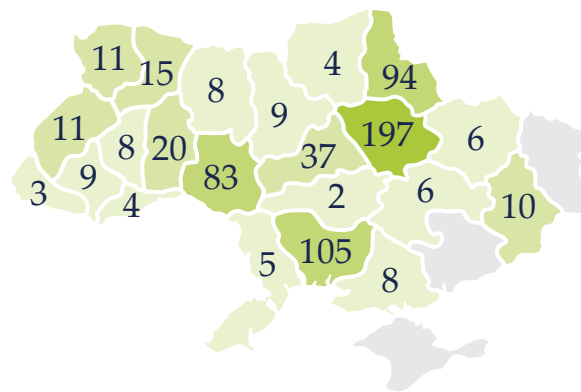
Карта 3-2.

Кількість зареєстрованих у ММ потужностей за 2020 рік в розрізі областей

В цілому станом на 01.01.2023 р. до реалізації Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока на базі ММ залучено операторів ринку з 22 областей України, у 20 з яких регулярно проводиться відбір зразків (див. гістограму 3-1).

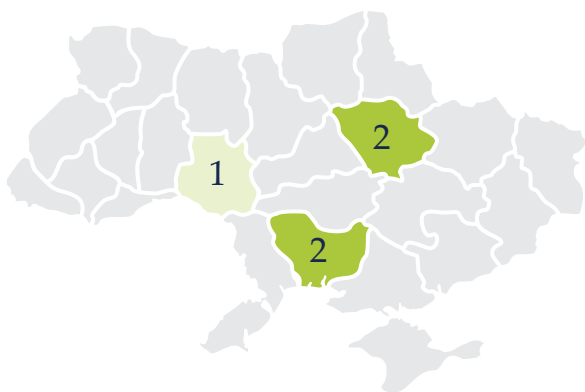
Карта 3-3.
Кількість зареєстрованих у ММ потужностей за 2021 рік в розрізі областей

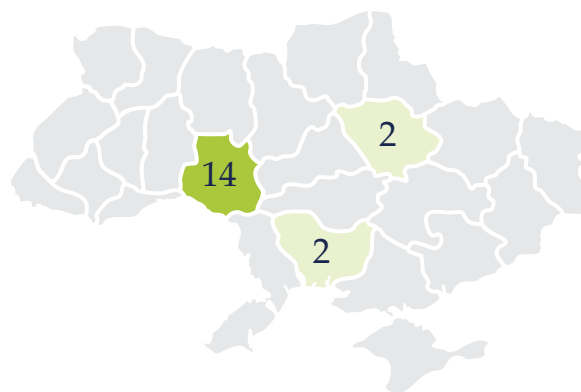
Карта 3-4.
Кількість зареєстрованих у ММ потужностей за 2022 рік в розрізі областей

Кількість зареєстрованих делегатів відбору зразків у розрізі областей

У звітному 2022 році в ММ було зареєстровано загалом понад 290 делегатів відбору зразків, тоді як у попередні роки (2019, 2020 та 2021) їх кількість становила 5, 18 та 211 делегатів відбору зразків відповідно (див. карти 3-5 – 3-8). Також у 2021 році через збільшення кількості зареєстрованих користувачів ММ виникла необхідність додатково обраховувати кількість активних користувачів².

Карта 3-5.
Зареєстровані в ММ делегати відбору зразків у 2019 році в розрізі областей

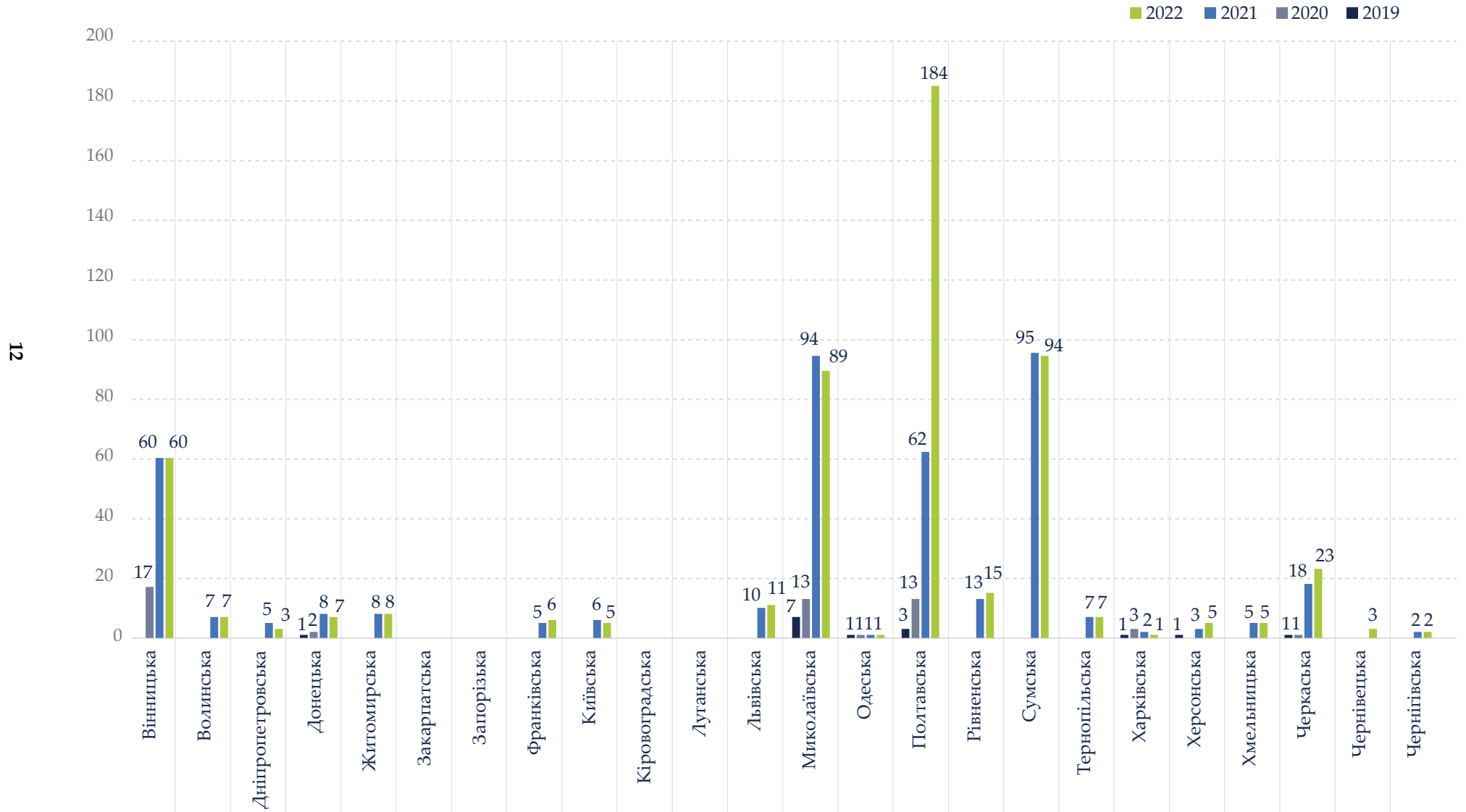

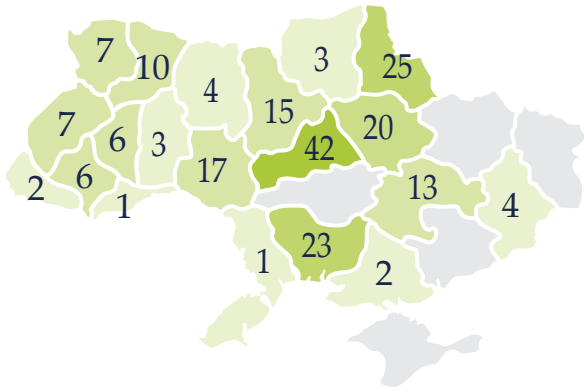
Карта 3-6.
Зареєстровані в ММ делегати відбору зразків у 2020 році в розрізі областей

² Активні делегати відбору зразків - користувачі програмного забезпечення «Молочний модуль» – ті делегати відбору зразків, яким надано статус «Активний», мають доступ до господарств та отримують повідомлення про порушення періодичності відбору.

Гістограма 3-1.

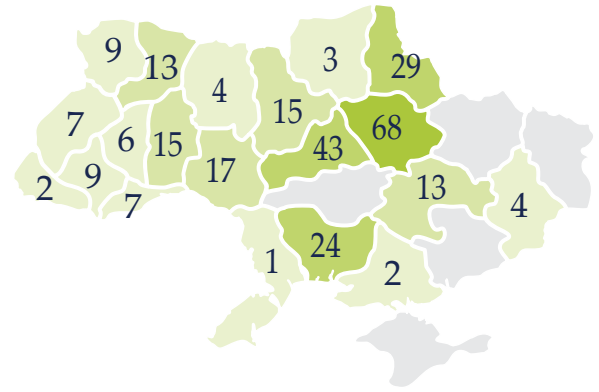
Кількість операторів ринку, які беруть участь у Пілотному проєкті в розрізі областей

Карта 3-7.

Зареєстровані в ММ делегати відбору зразків у 2021 році в розрізі областей

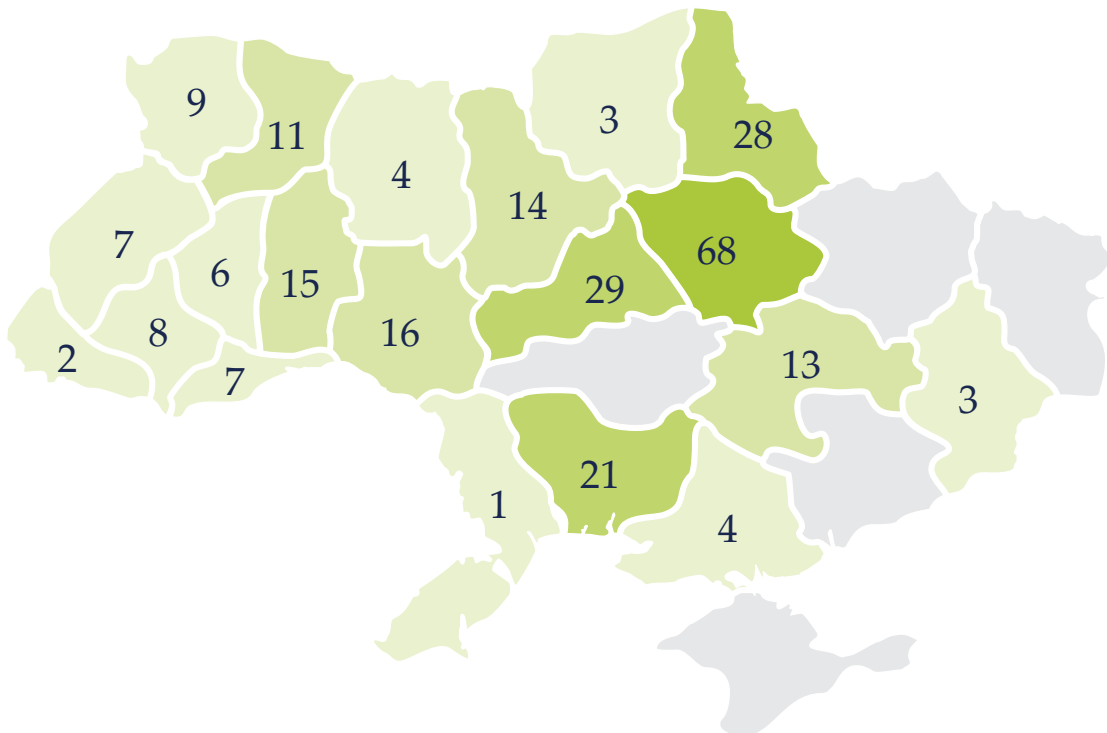
Карта 3-8.

Зареєстровані в ММ делегати відбору зразків у 2022 році в розрізі областей

Таким чином, 91% всіх делегатів відбору зразків, які зареєстровані у ММ станом на кінець 2021 року, є активними користувачами.

Серед неактивних користувачів найчастіше зустрічаються ті, що наразі не беруть участь у Програмі контролю з різних причин, або ті, користувачі, при реєстрації яких було припущено помилки.

Лідуючими областями за кількістю активних делегатів відбору зразків станом на кінець 2022 року залишаються Полтавська, Сумська, Черкаська та Миколаївська області (див. карту 3-9).

Карта 3-9.

Активні в ММ делегати відбору зразків у 2022 році в розрізі областей

Кількість зареєстрованих лабораторій з дослідження зразків молока в розрізі областей

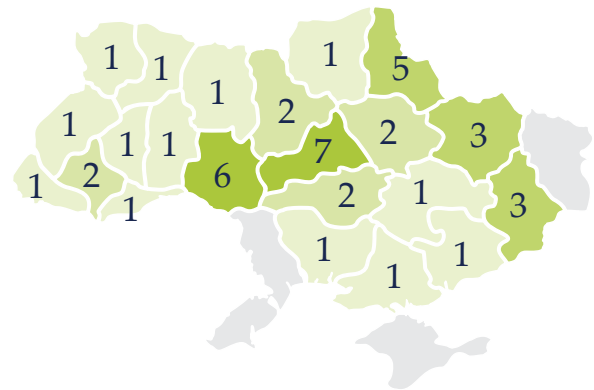
На початку першого етапу Пілотного проєкту було зареєстровано лише по одній лабораторії у таких областях як Вінницька, Миколаївська, Полтавська та Харківська лабораторії були забезпечені необхідним обладнанням, реактивами та розхідними матеріалами за підтримки Швейцарії та мали проводити дослідження зразків сирого молока в рамках реалізації Пілотного проєкту. Така картина лишалась незмінною протягом 2019 та 2020 років (див. карту 3-10).

Протягом 2021 року та імплементації другого етапу Пілотного проєкту кількість зареєстрованих лабораторій в Україні значно збільшилась (див. карту 3-11). Станом на кінець 2022 року у ММ зареєстровано 49 лабораторій, які розташовані у 22 областях країни. Найбільшу кількість зареєстрованих у ММ лабораторій розташовано у Черкаській (1 регіональна та 6 міжрайонних), Вінницькій (1 регіональна та 5 міжрайонних) та Сумській областях (1 регіональна та 5 міжрайонних) (див. карту 3-12).

Карта 3-10.

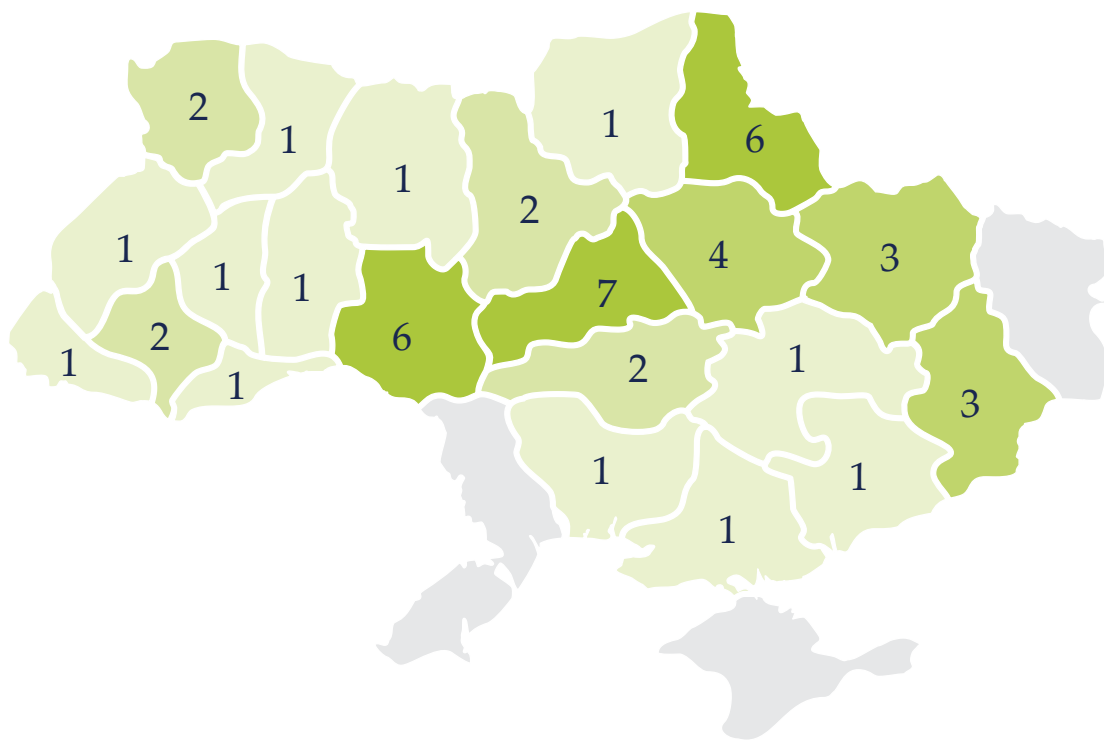
Зареєстровані в ММ лабораторії у 2019 та 2020 роках в розрізі областей

Карта 3-11.

Зареєстровані в ММ лабораторії у 2021 році в розрізі областей

Загалом дослідження у 2022 році були проведені у 36 лабораторіях Держпродспоживслужби регіонального (18) та міжрайонного рівнів (18) у 20 областях України. У таблиці 3-1 представлені зведені дані щодо кількості досліджень проведених у кожній лабораторії протягом 2022 року. Таким чином, найбільшу кількість досліджень сирого молока було проведено лабораторіями Полтавської (Пирятинська міжрайонна, Шишацька міжрайонна та Полтавська регіональна лабораторії), Миколаївської (Миколаївська регіональна лабораторія) та Сумської (Сумська

Карта 3-12.

Зареєстровані в ММ лабораторії у 2022 році в розрізі областей

регіональна лабораторія) областей. Під час виділення трійки лідерів за кількістю проведених досліджень було враховано лише дослідження молока на кількість соматичних клітин (КСК) та загальне бактеріологічне забруднення (ЗБЗ).

Таблиця 3-1.

Перелік лабораторій в спадному порядку за кількістю проведених досліджень сирого молока на різні показники

Область	Назва лабораторії	Кількість проведених досліджень		
		ЗБЗ	КСК	Всього
Полтавська	Пирятинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	1380	704	2084
Полтавська	Шишацька міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	793	409	1202
Полтавська	Полтавська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	678	489	1167

Область	Назва лабораторії	Кількість проведених досліджень		
		ЗБЗ	КСК	Всього
Миколаївська	Миколаївська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	667	337	1004
Сумська	Сумська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	497	412	909
Полтавська	Гадяцька міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	482	247	729
Сумська	Путівльська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	411	274	685
Вінницька	Тулчинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	404	231	635
Сумська	Конотопська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	388	194	582
Рівненська	Рівненська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	293	170	463
Вінницька	Козятинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	224	115	339
Сумська	Роменська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	316	0	316
Волинська	Волинська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	177	109	286
Вінницька	Хмільницька міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	168	85	253
Львівська	Пустомитівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	117	132	249

Область	Назва лабораторії	Кількість проведених досліджень		
		ЗБЗ	КСК	Всього
Вінницька	Вінницька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	118	108	226
Вінницька	Немирівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	126	68	194
Тернопільська	Тернопільська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	120	62	182
Сумська	Шосткинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	146	0	146
Черкаська	Черкаська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	78	57	135
Черкаська	Уманська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	133	0	133
Черкаська	Жашківська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	57	56	113
Житомирська	Житомирська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	67	41	108
Хмельницька	Хмельницька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	71	36	107
Івано-Франківська	Івано-Франківська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	63	33	96
Чернівецька	Чернівецька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	57	33	90
Черкаська	Золотоніська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	44	23	67

Область	Назва лабораторії	Кількість проведених досліджень		
		ЗБЗ	КСК	Всього
Івано-Франківська	Калуська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	62	0	62
Вінницька	Бершадська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	35	24	59
Одеська	Миколаївська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	32	20	52
Черкаська	Звенигородська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	47	0	47
Донецька	Донецька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	21	14	35
Херсонська	Херсонська регіональна державна лабораторія ім. професора Л. С. Ценковського Держпродспоживслужби	18	12	30
Дніпропетровська	Дніпропетровська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	7	5	12
Київська	Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та м. Києві	5	6	11
Чернігівська	Чернігівська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	6	4	10
Харківська	Харківська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	4	4	8
Сумська	Лебединська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Київська	Баришівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0

Область	Назва лабораторії	Кількість проведених досліджень		
		ЗБЗ	КСК	Всього
Харківська	Куп'янська районна державна лабораторія ветеринарної медицини	0	0	0
Харківська	Богодухівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Запорізька	Запорізька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Закарпатська	Закарпатська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Донецька	Слов'янська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Донецька	Бахмутська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Кіровоградська	Олександрійська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Полтавська	Миргородська районна лабораторія регіональної державної лабораторії Держпродспоживслужби	0	0	0
Волинська	Володимир-Волинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0
Кіровоградська	Кіровоградська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	0	0	0

Найактивнішими учасниками реалізації Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока на базі ММ серед лабораторій є лабораторії Полтавської області (1 регіональна та 3 міжрайонні), Миколаївська регіональна лабораторія Держпродспоживслужби, лабораторії Сумської області (1 регіональна

та 4 міжрайонних) та Вінницької області (1 регіональна та 5 міжрайонних).

Всього за результатами аналізу витягу з ММ «Відбір зразків та транспортування/АВЗ» у 2022 році за 536 операторами ринку було належним чином зареєстровано, збережено та відправлено до лабораторії акти про відбір зразків.

Зокрема, протягом 2022 року було зареєстровано 8620 актів відбору зразків, у тому числі 8312 актів з метою дослідження зразків сирого молока на ЗБЗ та 4514 актів - для дослідження зразків на КСК³. Спостерігається позитивна динаміка. Так за 2021 рік було зареєстровано 4037 актів відбору зразків сирого молока, за 2020 рік було зареєстровано 594 акти, а за 2019 – лише 80 актів. Детальна інформація представлена у таблиці 3-2.

Таблиця 3-2.

Кількість зареєстрованих актів у період імплементації Пілотного проекту

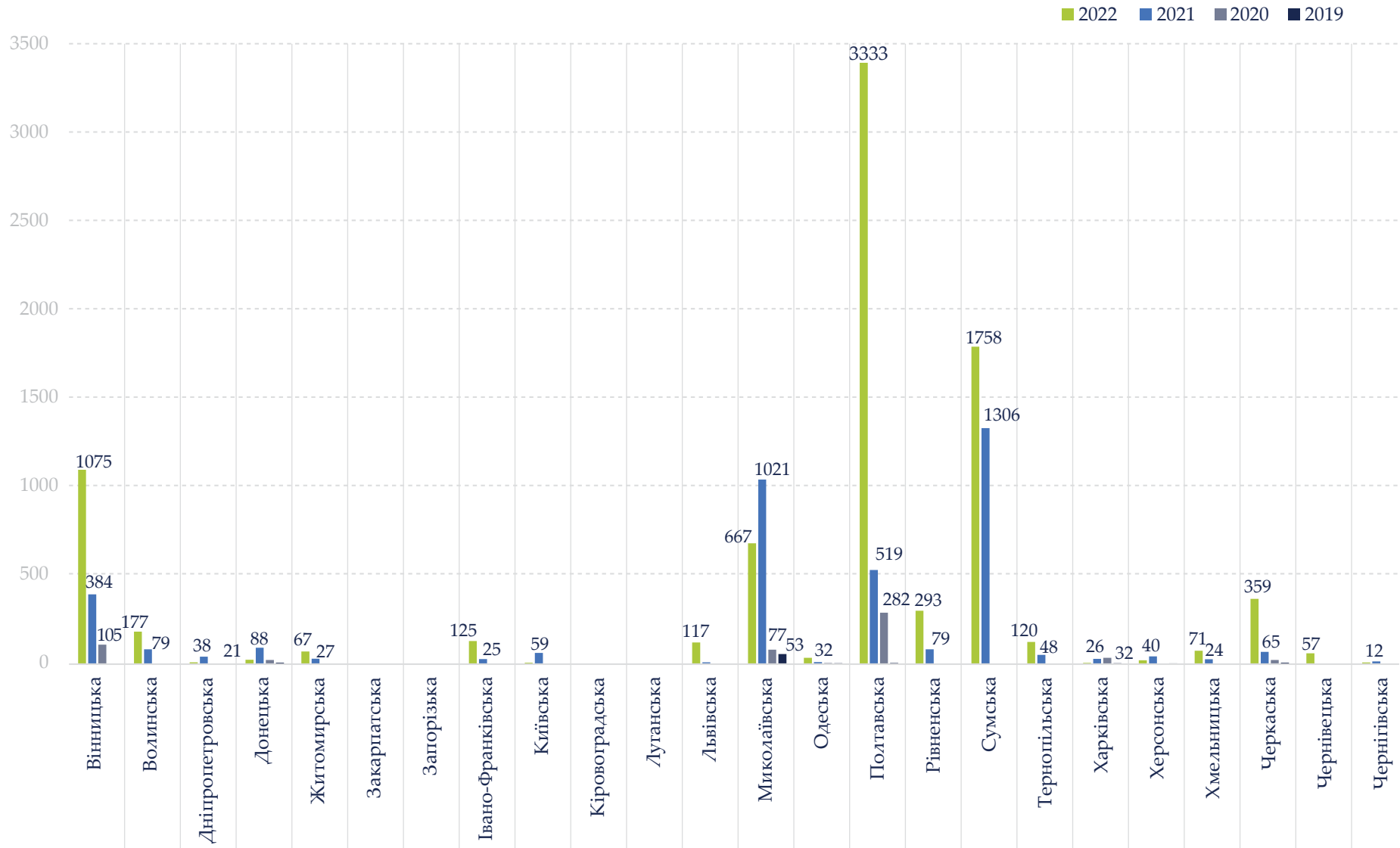
Рік	Всього актів відбору зразків	ЗБЗ	КСК
2019	80	71	51
2020	594	539	307
2021	4037	3885	2076
2022	8620	8312	4514

Детальна інформація щодо кількості зареєстрованих актів відбору зразків для проведення досліджень молока на ЗБЗ та КСК по кожній області представлена на гістограмах 3-2 та 3-3.

³ Під час відбору одного зразка може бути проведено дослідження як на обидва показники, так і на один.

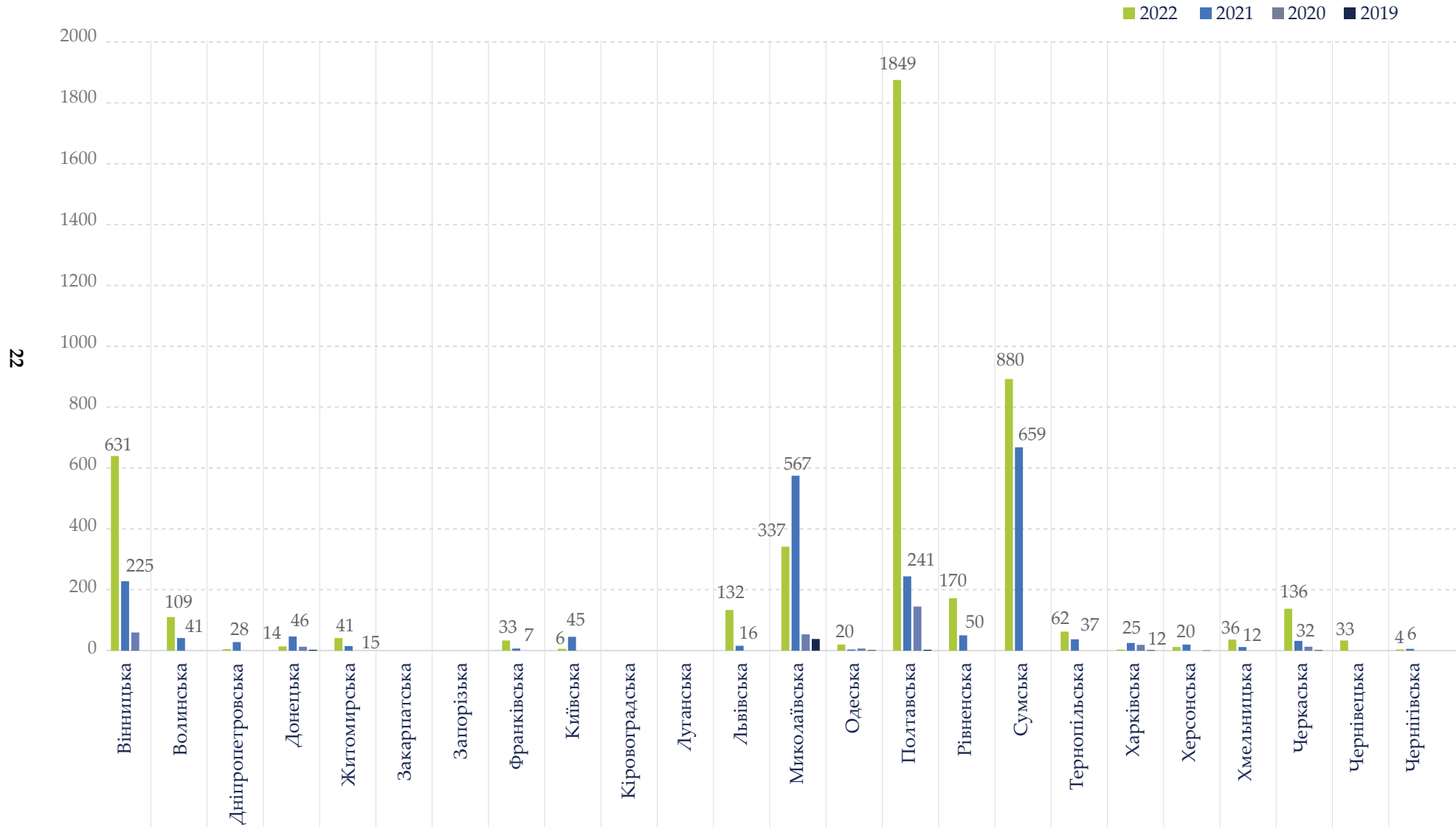
Гістограма 3-2.

Кількість зареєстрованих актів відбору зразків для проведення досліджень молока на ЗБЗ у період 2019-2022 років у розрізі областей

Гістограма 3-3.

Кількість зареєстрованих актів відбору зразків для проведення досліджень молока на КСК у період 2019-2022 років у розрізі областей

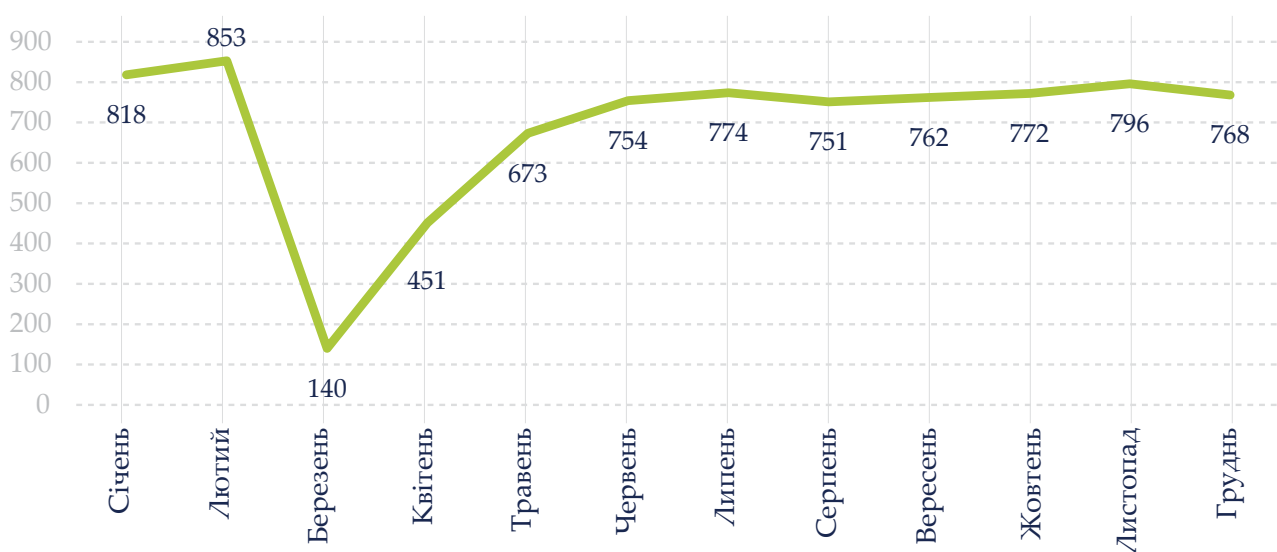

Окрім цього, було проаналізовано кількість зареєстрованих актів відбору зразків для проведення досліджень на ЗБЗ та КСК у 2022 році у розрізі місяців. Детальну інформацію представлено на гістограмах 3-4 та 3-5. При оцінюванні загальної кількості зареєстрованих актів по всіх областях протягом року, за обома показниками спостерігається схожа динаміка: нарощування кількості проведених досліджень у лютому, порівняно із січнем та різке падіння кількості показників у березні – у понад 16 разів для ЗБЗ та у 18 разів для КСК. Надалі, у період з квітня по червень для обох показників спостерігається зростання кількості проведених досліджень, а з липня і до кінця 2022 року значна стабілізація. Однак, навіть у грудні кількість проведених досліджень не досягає січневих значень.

Якщо оцінювати ситуацію по областях, то 18 лабораторій з 13 областей України не мали активності у березні 2022 року, проте відновили діяльність у межах Програми контролю сирого молока у період з квітня по червень. На жаль, Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Херсонська державні регіональні лабораторії Держпродспоживслужби України, а також Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та м. Києві не відновили свою діяльність після початку повномасштабного вторгнення.

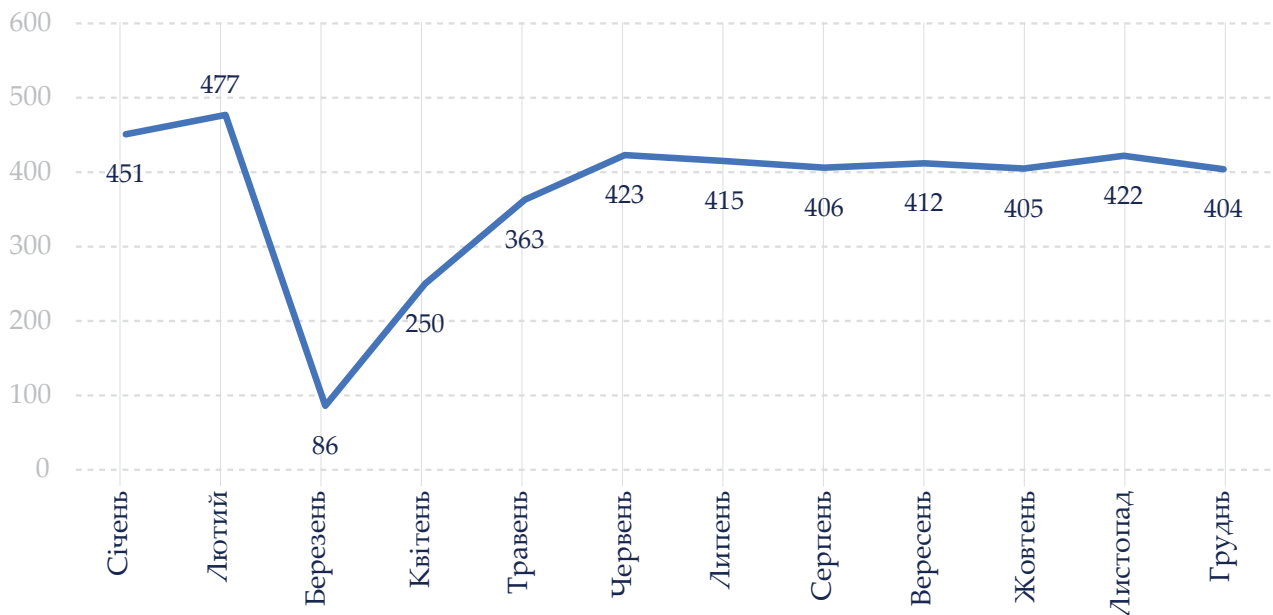
Гістограма 3-4.

Кількість проведених досліджень молока на ЗБЗ у 2022 у розрізі місяців

Гістограма 3-5.

Кількість проведених досліджень молока на КСК у 2022 у розрізі місяців

Для проведення досліджень для визначення точки замерзання, у 2022 році зареєстровано всього 139 актів відбору зразків. Також у 2022 році у ММ було зареєстровано загалом 650 актів відбору зразків для проведення дослідження зразків молока на вміст інгібуючих речовин. Такі дослідження були проведені у трьох лабораторіях: Полтавська регіональна та Пирятинська міжрайонна (Полтавська область).

3.2. Оцінка результатів лабораторних досліджень

Лабораторні дослідження зразків сирого молока за звітний період виконувалися за показниками, регламентованими наказом Мінагрополітики №118/2019, а саме:

- загальне бактеріологічне забруднення (ЗБЗ) – кількість мікроорганізмів (КУО) в 1 мл за температури 30 °С – щонайменше двічі на місяць;
- кількість соматичних клітин (КСК) в 1 мл молока – щонайменше один раз на місяць.

В таблиці 3-3 наведені для порівняння усереднені значення показників за звітний період та у динаміці з урахуванням минулих періодів (від старту Пілотного проекту з запровадження Програми контролю сирого молока).

Зі збільшенням кількості залучених господарств з виробництва молока та пунктів його заготівлі середні показники рівня ЗБЗ та КСК зростають, проте залишаються нижчими за допустимі рівні для критеріїв відповідності сирого молока від корів, встановлені наказом Мінагрополітики №118/2019, а саме:

- ЗБЗ - не більше ніж 500 000 КУО/мл;
- КСК- не більше ніж 500 000 клітин/мл.

Таблиця 3-3.

Середні значення показників за результатами впровадження Пілотного проєкту «Програма контролю сирого молока», 2019-2022 рр.

Показник	2019		2020		2021		2022	
	Всього зразків досліджено	Значення показника	Всього зразків досліджено	Значення показника	Всього зразків досліджено	Значення показника	Всього зразків досліджено	Значення показника
(1) Кількість мікроорганізмів за 30 °С, КУО/мл	71	368049 ^a	539	144400 ^a	3837	235359 ^b	8316	215506 ^b
(2) Кількість соматичних клітин, клітин/мл	51	218544 ^a	309	205235 ^a	2043	222044 ^b	4523	226801 ^b
(3) Наявність інгібіторів	50	0	232	0	135	0	636	0
(4) Точка замерзання, °С	51	-0,524 ^b	307	-0,524 ^b	169	-0,526 ^b	139	-0,565

^a Середня геометрична величина усіх фактичних значень

^b Середня арифметична величина усіх фактичних значень

У зв'язку з суттєвим зростанням масиву даних для оцінювання всіх значень було вираховано також більш стійкі до можливих та наявних викидів статистичні показники. Так, описові статистичні показники рівня ЗБЗ представлено у таблиці 3-4.

Таблиця 3-4.

Аналіз результатів досліджень рівня ЗБЗ у 2022 р.

(1) Кількість мікроорганізмів за 30 °С, КУО/мл	
Показник	Значення
Кількість зразків	8316
Кількість значень	8167
0.10-процентиль	40000
0.25-квантиль	82000
Медіана	180000
0.75-квантиль	292500
0.90-процентиль	390000
(1) Середнє арифметичне значення	215506
Стандартне відхилення	461287

Не всі результати лабораторних досліджень були взяті для обрахунку усереднених показників (неправильно внесені, неверифіковані дані, викиди): з 8316 досліджених зразків для підрахунку усереднених показників за рік було взято 8167. Так, при розташуванні 8167 вибраних значень ЗБЗ у зростальному порядку, середина такого ранжованого ряду становить 180000 КУО/мл (медіана). Якщо відсікти ще 10 % найменших значень на рівні 40000 КУО/мл (0.10-процентиль) та таку ж кількість найбільших значень ЗБЗ, то 90% значень знаходяться нижче рівня 390000 КУО/мл (0.90-процентиль).

Для більшої стійкості статистичного аналізу річних показників рівня ЗБЗ використані показники нижнього (0.25-квантиль) та верхнього (0.75-квантиль) квантилів. Таким чином, міжквартильний розмах знаходиться між значенням 82000 та 292500 КУО/мл. Значення стандартного відхилення становить 461287 КУО/мл і свідчить про те, що значення розподілені далеко відносно їх середнього значення (арифметичного), що становить 215506 КУО/мл.

Фактична кількість досліджених зразків (Таблиця 3-5), результати яких перевищують допустимі рівні (>500000 КУО/мл), становить 125 частка яких у загальному вимірі становить 1,5%.

Таблиця 3-5.

Частка результатів досліджень рівня ЗБЗ, що перевищують допустимі рівні значення у 2022 р.

	Кількість досліджень	В т.ч. з невідповідностями*	
		Фактична кількість	Частка, %
За звітний рік	8167	125	1,5

*Фактичне значення перевищує допустимий рівень значення (>500000 КУО/мл)

Описові статистичні показники рівня КСК у звітному періоді, що представлені у таблиці 3-6, розраховані з урахуванням значень результатів досліджень 4523 зразків сирого молока, решта 27 значень (неправильно внесені, неверифіковані дані, викиди) не бралися до уваги. Таким чином, середнє значення рівня КСК у 2022 р. становить 226801 клітин/мл. При цьому значення стандартного відхилення становить 150740 клітин/мл.

Таблиця 3-6.

Аналіз результатів досліджень рівня КСК у 2022 р.

(2) Кількість мікроорганізмів за 30 °С, КУО/мл	
Показник	Значення
Кількість зразків	4523
Кількість значень	4424
0.10-процентиль	87000
0.25-квантиль	137000
Медіана	210000
0.75-квантиль	289000
0.90-процентиль	394000
(2) Середнє арифметичне значення	226801
Стандартне відхилення	150740

Медіана, що відокремлює половину ряду даних, знаходиться на рівні 210000 клітин/мл. Найменших 10% значень не перевищують рівень

87000 клітин/мл (0.10- процентиль) та 10% найбільших значень КСК, перевищують показник в 394000 клітин/мл (0.90-процентиль). Показники нижнього (0.25-квантиль) та верхнього (0.75-квантиль) квантилів становлять відповідно 137000 та 289000 клітин/мл.

Всього у 2022 р. значення результатів досліджень 31 зразка перевищують 500000 клітин/мл, що становить 0,7% від загальної кількості вибраних значень (див. табл. 3-7).

Таблиця 3-5.

Частка результатів досліджень рівня ЗБЗ, що перевищують допустимі рівні значення у 2022 р.

	Кількість досліджень	В т.ч. з невідповідностями*	
		Фактична кількість	Частка, %
За звітний рік	4424	31	0,7

*Фактичне значення перевищує допустимий рівень значення (>500000 КУО/мл)

Дослідження на виявлення інгібіторів та вимірювання точки замерзання виконувалися на замовлення оператора ринку за визначеною ним періодичністю.

Так, фактична кількість досліджених зразків на показник «Точка замерзання» у 2022 р. становить 115, з яких значення результатів 111 зразків бралися до уваги для підрахунку середнього арифметичного значення, що становить -0,565 °С. Варто зазначити, що це не є репрезентативні дані, адже зразки направлені операторами ринку однієї області та досліджувалися двома лабораторіями.

У 2022 р. досліджено 414 зразків на наявність інгібіторів – всі результати досліджень є негативними. Варто зазначити, що це не є репрезентативні дані, адже зразки направлені операторами ринку однієї області та досліджувалися двома лабораторіями.

4. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ КОНТРОЛЮ СИРОГО МОЛОКА В РОЗРІЗІ ОБЛАСТЕЙ

В Україні запроваджується європейська модель забезпечення безпечності харчових продуктів, яка базується на принципі «від лану до столу». Відповідальність за безпечність продукції та окремі показники якості покладається на операторів ринку харчових продуктів. Державні ж органи у сфері контролю безпечності харчових продуктів (компетентний орган) повинні забезпечити ефективний контроль: міжнародно визнаними методами досліджень в уповноваженій компетентним органом за цим напрямком лабораторії, яка повинна бути обов'язково акредитованою на відповідність вимогам стандарту ДСТУ ISO 17025 та щороку брати участь у раундах професійного тестування.

Відповідно до Плану заходів з реалізації та координації програми контролю сирого молока у кожній області на рівні ГУ Держпродспоживслужби було призначено відповідальних осіб (таблиця 4-1) з метою покрокового запровадження всіх необхідних заходів.

Таблиця 4-1.

Посадові особи територіальних органів Держпродспоживслужби, відповідальні за реалізацію Програми контролю сирого молока на рівні області (станом на 30.01.2023)

№ з/п	Область	Відповідальна особа (ПІБ)	Посада
1	Вінницька	Біліченко Євгеній Павлович	головний спеціаліст ВБХП
2	Волинська	Зарубайко Ярослав Михайлович	начальник УБХПВМ
3	Дніпропетровська	Бовсуновська Світлана Олександрівна	начальник ВБХП
4	Донецька*	ІВ	ІВ
5	Житомирська	Тимків Наталія Андріївна	головний спеціаліст ВДК УБХПВМ
6	Закарпатська	Шимон Юлій Юлійович	начальник УБХПВМ
7	Запорізька	Щьокін Олексій Едуардович	начальник ВДК УБХПВМ

№ з/п	Область	Відповідальна особа (ПІБ)	Посада
8	Івано-Франківська	Галенська Олександра Ярославівна	головний спеціаліст ВБХП
9	Київська	Мазура Аня Василівна	начальник ВБХП
		Давиденко Людмила Миколаївна	головний спеціаліст ВБХПК
		Войтенко Аліна Іванівна	головний спеціаліст ВБХПК
10	Кіровоградська	Крайносвіт Руслан Вікторович	начальник УБХПВМ
11	Луганська*	ІВ	ІВ
12	Львівська	Бурій Тарас Ярославович	заступник начальника, начальник ВДК УБХПВМ
13	Миколаївська	Дергач Інна Едмундівна	начальник УБХПВМ
14	Одеська	Нікітенко Н.О.	заступник начальника ВБХПК
15	Полтавська	Куниця Микола Павлович	головний спеціаліст ВБХПК
16	Рівненська	Голубовський А.П.	начальник ВДК
		Ветров Р.В.	головний спеціаліст ВБХП
17	Сумська	Крючков Віталій Олександрович	заступник начальника управління - начальник ВБХПК
18	Тернопільська	Леськов Олександр Романович	начальник відділу безпеки харчових продуктів та кормів
19	Харківська	Ситніков В.С.	заступник начальника управління-начальник ВБХПК
20	Херсонська	Петронюк Світлана Василівна	начальник ВБХПК УБХПВМ
21	Хмельницька	Титарчук О.В.	начальник УБХПВМ
22	Черкаська	Гочаров Сергій Леонідович	начальник ВБХПК
23	Чернівецька	Тодорюк Б.В.	начальник ВДК УБХПВМ
		Стефанік Т.І.	начальник ВБХПК
24	Чернігівська	Сіробаба Руслан Іванович	заступник начальника, начальник ВДК УБХПВМ

* Відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 25 квітня 2022 року № 75 (у редакції наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 15 грудня 2022 року № 297) більшість територіальних громад області розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), тому інформація відсутня (ІВ)

Окрім того, на рівні кожної ГУ Держпродспоживслужби в області є призначений адміністратор ММ (таблиця 4-2), який допомагає головному державному та/або головному державному ветеринарному інспектору області в управлінні користувачами, конфігурацією основних налаштувань ММ.

Таблиця 4-2.

Адміністратори ММ на рівні кожної області (станом на 30.01.2023)

№ з/п	Область	Адміністратор (ПІБ)	Посада
1	Вінницька	Біліченко Євгеній Павлович	головний спеціаліст ВБХП
2	Волинська	Коровіцька Катерина Миколаївна	головний спеціаліст ВБХПК
3	Дніпропетровська	Бовсуновська Світлана Олександрівна	начальник ВБХП
4	Донецька*	ІВ	ІВ
5	Житомирська	Тимків Наталія Андріївна	головний спеціаліст ВДК УБХПВМ
6	Закарпатська	Лазір Юрій Юрійович	начальник ВБХПК
7	Запорізька	Ярошенко Яна Анатоліївна	
8	Івано-Франківська	Карпець Лілія Володимирівна	провідний спеціаліст ВДК УБХПВМ
9	Київська	Войтенко Аліна Іванівна	головний спеціаліст ВБХПК
10	Кіровоградська	Яніцька Світлана Василівна	заст. начальника УБХПВМ - начальник ВДК
11	Луганська	ІВ	ІВ
12	Львівська*	Бурий Тарас Ярославович	заступник начальника, начальник ВДК УБХПВМ
13	Миколаївська	Макушенко Володимир Леонідович	головний спеціаліст УБХПВМ
		Баргамон Сергій Васильович	головний спеціаліст УБХПВМ
14	Одеська	Білаш Ю.В.	головний спеціаліст ВДК

* Відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 25 квітня 2022 року № 75 (у редакції наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 15 грудня 2022 року № 297) більшість територіальних громад області розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), тому інформація відсутня (ІВ)

№ з/п	Область	Адміністратор (ПІБ)	Посада
15	Полтавська	Куниця Микола Павлович	головний спеціаліст ВБХПК
16	Рівненська	Луцків Тетяна Мирославівна,	начальник УБХПВМ
17	Сумська	Лозинська Любов Валентинівна	головний спеціаліст ВДК УБХПВМ
18	Тернопільська	Смулка Романа Любомирівна	головний спеціаліст ВБХПК
19	Харківська	Ушкалов А.В.	головний спеціаліст ВБХПК
20	Херсонська	Костюк Оксана Ігорівна	головний спеціаліст ВДК УБХПВМ
21	Хмельницька	Гринишин І.О.	начальник ВБХП УБХПВМ
22	Черкаська	Водяник Анастасія Василівна	головний спеціаліст ВБХП
23	Чернівецька	Товпаш О.І.	провідний спеціаліст ВДК
24	Чернігівська	Сіробаба Руслан Іванович	заступник начальника, начальник ВДК УБХПВМ

В ММ кожної області зареєстровані державні інспектори та/ або державні ветеринарні інспектори, до службових обов'язків яких належить здійснення заходів державного контролю.

Залежно від рівня повноважень в ММ виділяють три рівні інспекторів:

- головний інспектор, який аналізує дані, організовує та координує роботу щодо заходів контролю на національному рівні (в центральному апараті Держпродспоживслужби);
- обласний інспектор, який аналізує дані на рівні області і координує роботу районних інспекторів (таблиця 4-3) та
- районний інспектор, який аналізує дані на рівні району і здійснює інспектування операторів ринку в районі (таблиця 4-3).

Таблиця 4-3.

Інформація щодо кількості державних інспекторів/державних ветеринарних інспекторів, зареєстрованих в ММ на рівні кожної області (станом на 30.01.2023)

№ з/п	Область	Кількість інспекторів, всього	Кількість інспекторів обласного рівня	Кількість інспекторів районного рівня
1	Вінницька	32	2	30
2	Волинська	1	1	0
3	Дніпропетровська	5	1	4
4	Донецька*	ІВ	ІВ	ІВ
5	Житомирська	3	2	1
6	Закарпатська	3	2	1
7	Запорізька	2	2	0
8	Івано-Франківська	2	2	0
9	Київська	3	3	0
10	Кіровоградська	3	3	0
11	Луганська*	ІВ	ІВ	ІВ
12	Львівська	2	1	1
13	Миколаївська	20	2	18
14	Одеська	2	1	1
15	Полтавська	11	2	9
16	Рівненська	1	1	0
17	Сумська	32	4	28
18	Тернопільська	6	2	4
19	Харківська	10	2	8
20	Херсонська	5	2	3
21	Хмельницька	20	10	10
22	Черкаська	23	3	20
23	Чернівецька	7	1	6
24	Чернігівська	2	1	1
	ВСЬОГО	195	50	145

* Відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 25 квітня 2022 року № 75 (у редакції наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 15 грудня 2022 року № 297) більшість територіальних громад області розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), тому інформація відсутня (ІВ)

Кількість операторів ринку за даними Головних управлінь Держпродспоживслужби областей станом на 30.01.2023 року наведено в таблиці 4-4 та таблиці 4-5.

Таблиця 4-4.

Інформація щодо кількості господарств з виробництва молока, окрім дрібнотоварних та їх статусу щодо реєстрації в ММ

Область	Господарства з виробництва молока (ВРХ), окрім дрібнотоварних		
	кількість	zareєстрованих у ММ	% zareєстрованих у ММ до загальної кількості
Вінницька	143	69	48,3
Волинська	77	9	11,7
Дніпропетровська	49	4	8,2
Донецька	ІВ	ІВ	ІВ
Житомирська	69	8	11,6
Закарпатська	4	3	75,0
Запорізька	ІВ	ІВ	ІВ
Івано-Франківська	17	9	52,9
Київська	75	8	10,7
Кіровоградська	18	0	0,0
Луганська	ІВ	ІВ	ІВ
Львівська	32	8	25,0
Миколаївська	48	33	68,8
Одеська	23	1	4,3
Полтавська	152	150	98,7
Рівненська	80	15	18,8
Сумська	76	76	100,0
Тернопільська	56	8	14,3
Харківська	42	6	14,3
Херсонська	3	3	100,0
Хмельницька	161	12	7,5
Черкаська	146	35	24,0
Чернівецька	3	3	100,0
Чернігівська	94	2	2,1
ВСЬОГО	1368	462	33,8

Не дивлячись на те, що вимоги до безпечності та якості молока і молочних продуктів, визначені наказом Мінагрополітики №118/2019 та змінами до нього (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22.08.2022 № 595) обов'язкові для всіх операторів ринку незалежно від форми власності та підпорядкування, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою та введенням в обіг молока та молочних продуктів, і не поширюються на первинне виробництво молочних продуктів, призначених для власного споживання, та їх дотримання підлягає перевірці репрезентативною кількістю зразків молока чи молозива, відібраних рандомізованим методом у місці первинного виробництва та/або зберігання молока уповноваженою компетентним органом на відбір зразків особою з метою виконання впроваджених процедур періодичної перевірки сирого молока (національної або регіональної програми контролю сирого молока із застосуванням інформаційно-комунікаційної системи компетентного органу), слід зазначити, що станом на 30.01.2023 року лише 33,8% ГВМ зареєстровано в ММ. В деяких областях, де кількість операторів ринку невелика (Херсонська, Чернівецька), відмічено їх 100%-ву реєстрацію. Також всіх операторів ринку з виробництва молока зареєстровано в Сумській області, таке рішення було прийнято ще під час реалізації другого етапу Пілотного проєкту. Так, у листопаді 2021 року в Сумській області до ММ було залучено 92 оператору ринку з виробництва молока, проте на сьогоднішній день у зв'язку із воєнними (бойовими) діями їх кількість скоротилась до 76, проте всі вони є в ММ. Майже всі господарства (98,7%) зареєстровано також у Полтавській області. Активна робота по реєстрації ГВМ у ММ проведена також у Закарпатській (75%), Миколаївській (68,8%), Івано-Франківській (52,9%) та Вінницькій областях (48,3%). Низька залученість ГВМ спостерігається в Дніпропетровській, Одеській, Хмельницькій, Чернігівській областях. В Кіровоградській області жодне із наявних ГВМ не зареєстровано в ММ.

Таблиця 4-5.

Інформація щодо кількості пунктів збору молока від дрібнотоварних виробників та їх статусу щодо реєстрації в ММ

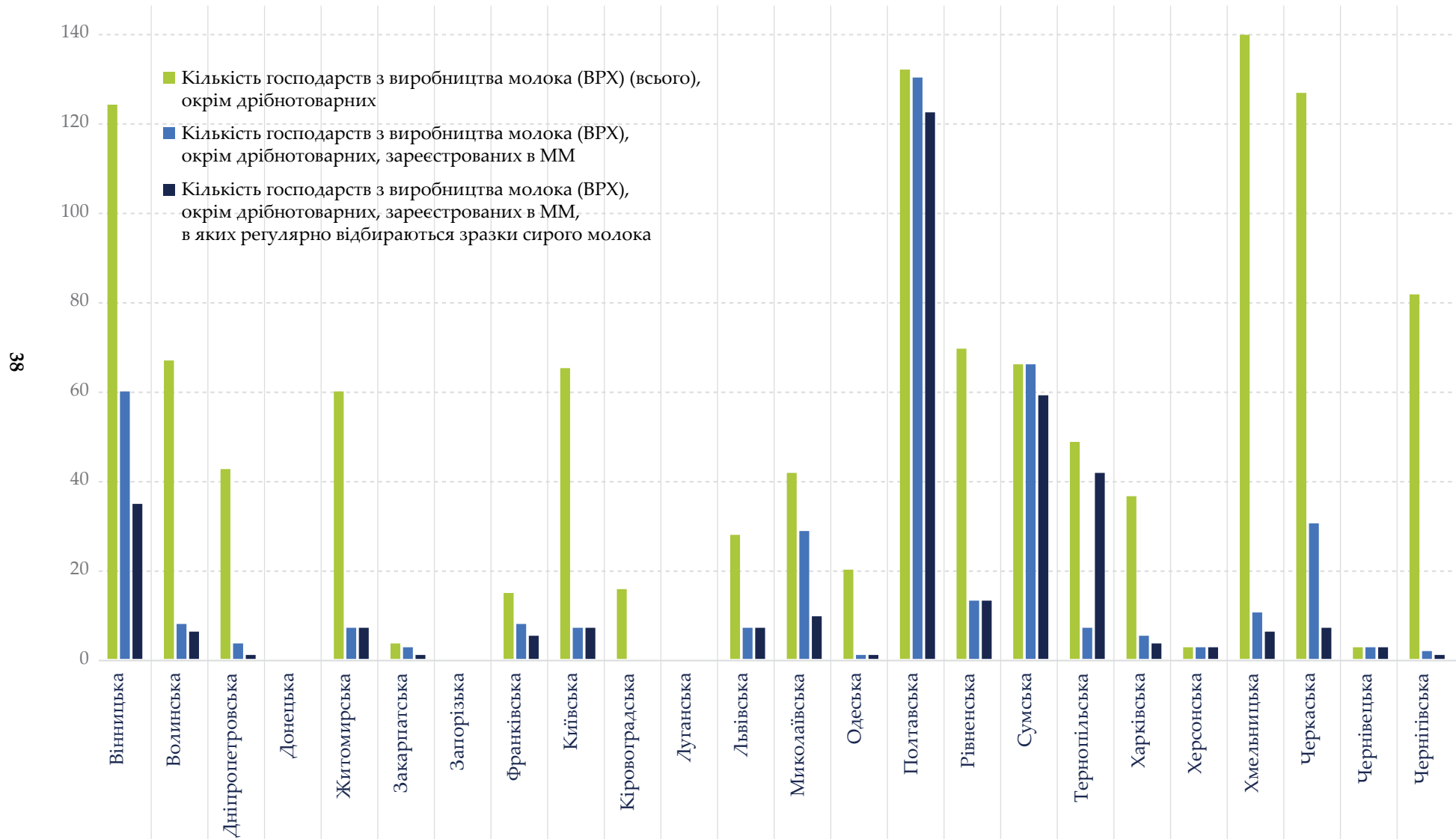
Область	Пункти збору молока від дрібнотоварних виробників (ПЗМ)		
	кількість	zareєстрованих у ММ	% zareєстрованих у ММ до загальної кількості
Вінницька	123	7	5,7
Волинська	72	0	0
Дніпропетровська	26	0	0
Донецька	ІВ	ІВ	ІВ
Житомирська	1	1	100,0
Закарпатська	0	0	
Запорізька	0	0	
Івано-Франківська	11	0	0
Київська	3	0	0
Кіровоградська	13	0	0
Луганська	ІВ	ІВ	ІВ
Львівська	34	1	2,9
Миколаївська	79	64	81,0
Одеська	3	0	0,0
Полтавська	26	24	92,3
Рівненська	370	0	0
Сумська	10	10	100,0
Тернопільська	96	0	0
Харківська	0	0	
Херсонська	25	2	8,0
Хмельницька	0	0	
Черкаська	1	1	100,0
Чернівецька	0	0	
Чернігівська	2	1	50,0
ВСЬОГО	895	111	12,4

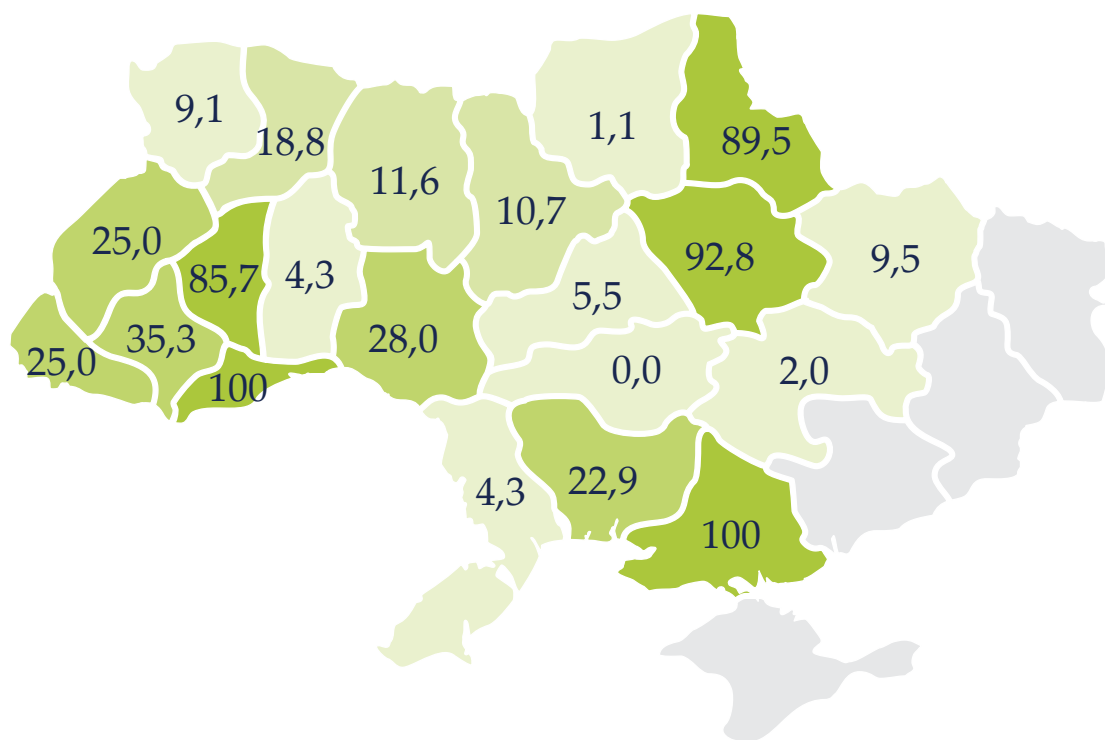
6 травня 2022 року набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.04.2022 № 209, який встановлює гігієнічні вимоги до первинного виробництва та обігу молока від сільськогосподарських тварин, які утримуються дрібнотоварними виробниками, а також до пунктів заготівлі молока. Збірне молоко, заготовлене в пунктах, повинно відповідати вимогам законодавства та критеріям, установленим Вимогами до безпечності та якості молока і молочних продуктів, затвердженими наказом Мінагрополітики №118/2019. Станом на 30.01.2023 року лише 12,4% ПЗМ, наявних в Україні, зареєстровано в ММ. В Черкаській, Сумській, Житомирській областях спостерігається 100%-ва реєстрація. Майже всі ПЗМ зареєстровано у Полтавській області (92,3%) та у Миколаївській області (81%). Активна робота по реєстрації ПЗМ у ММ проведена також у Чернігівській області, де зареєстровано 50% ПЗМ від наявних в області. Низька залученість до ММ ПЗМ спостерігається у Вінницькій, Львівській та Херсонській областях. В інших областях жоден із наявних ПЗМ не зареєстровані в ММ.

Було проведено аналіз щодо виконання вимог законодавства, а саме пункту 2 розділу II наказу Мінагрополітики №118/2019 щодо відбору та перевірки репрезентативної кількості зразків молока чи молозива, відібраних рандомізованим методом у місці первинного виробництва та/або зберігання молока уповноваженою компетентним органом на відбір зразків особою з метою виконання впроваджених процедур періодичної перевірки сирого молока, що відсоток ГВМ та ПЗМ, на яких постійно із визначеною періодичністю відбираються зразки сирого молока менший за кількість зареєстрованих операторів ринку (ГВМ та ПЗМ) в ММ. Так, для ГВМ відсоток «активних» операторів ринку становить 28,4% від загальної кількості господарств в Україні та 84,2% – від зареєстрованих у ММ (гістограмах 4-1 та карта 4-1), аналогічні дані по ПЗМ – 6,1% від наявних в Україні та 49,5% - від зареєстрованих в ММ (гістограмах 4-2 та карта 4-2).

Гістограма 4-1.

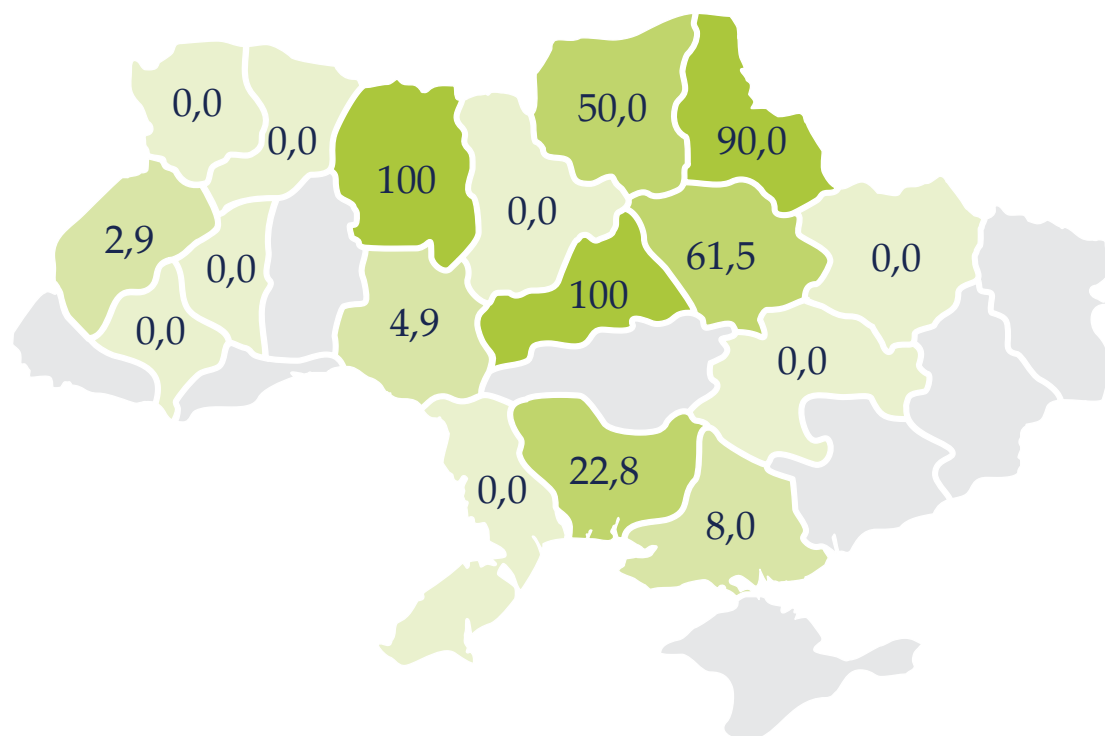
Інформація щодо кількості господарств з виробництва молока в області та їх статусу в ММ

Карта 4-1.

Частка ГВМ, в яких регулярно відбираються зразки сирого молока та вносяться в ММ, до загальної кількості ГВМ в області станом на 30.01.2023, %

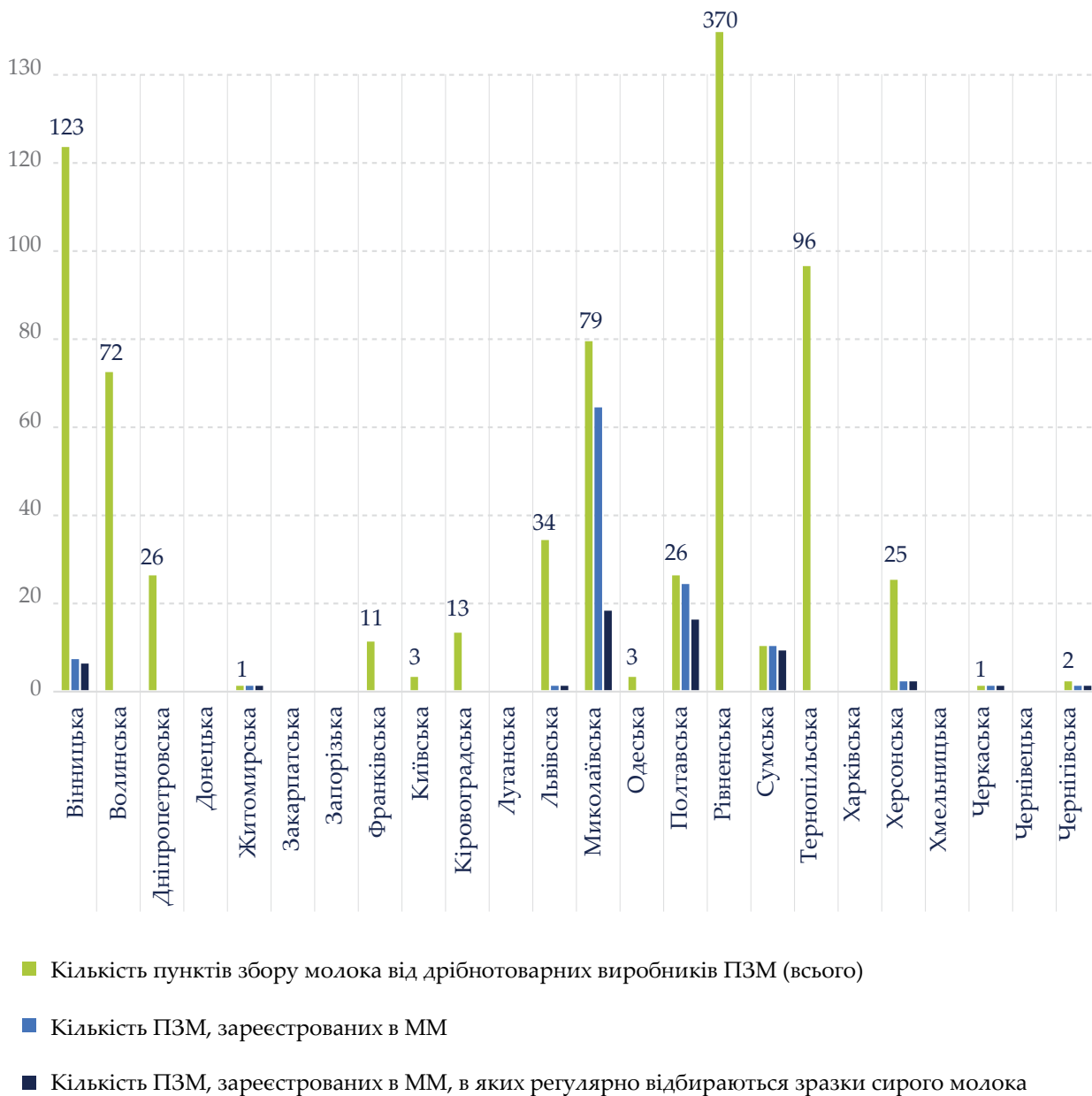

Карта 4-2.

Частка ПЗМ, в яких регулярно відбираються зразки сирого молока та вносяться в ММ, до загальної кількості ПЗМ в області станом на 30.01.2023, %

Гістограма 4-2.

Інформація щодо пунктів збору молока та їх статусу в ММ

В інформаційно-комунікаційній системі Держпродспоживслужби кожної області зареєстровані делегати відбору зразків (ДВЗ) сирого молока (таблиця 4-6).

Всього в Україні зареєстровано 243 делегати відбору зразків сирого молока, найбільша кількість ДВЗ – у Полтавській (61), Сумській (28), Черкаській (26), Миколаївській (21), Вінницькій та Київській областях (по 15). Процес реєстрації ДВЗ в ММ розпочався у Закарпатській, Кіровоградській, Одеській, Чернігівській областях (по одному ДВЗ на область). Станом на 30.01.2023 року жодного ДВЗ не зареєстровано у ММ в Запорізькій та Харківській областях, відсутня інформація – по Донецькій

Таблиця 4-6.

Інформація щодо кількості делегатів відбору зразків сирого молока, зареєстрованих в ММ на рівні кожної області

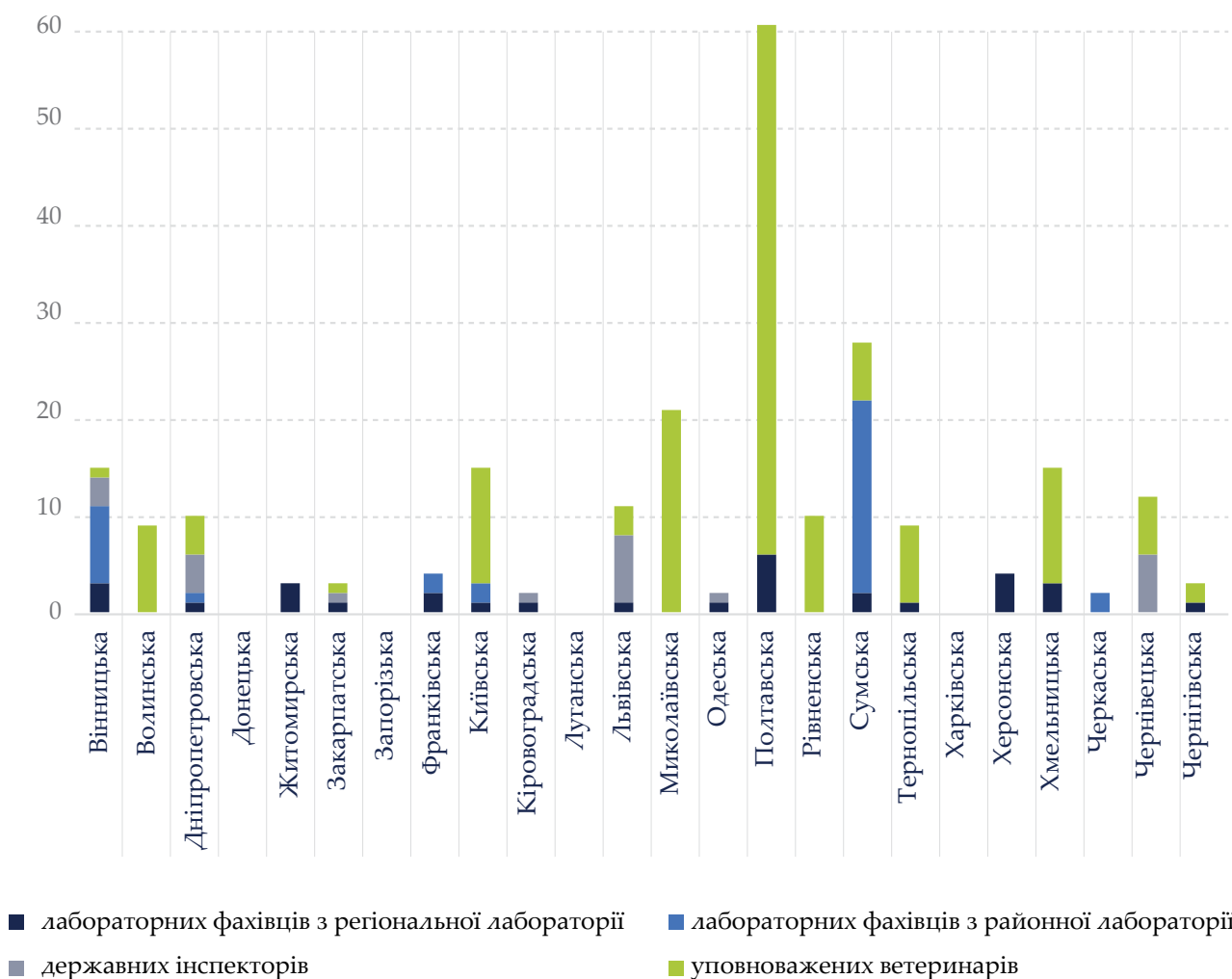
N з/п	Область	Кількість делегатів відбору зразків, зареєстрованих в ММ				
		Всього	лабораторних фахівців з регіональної лабораторії	лабораторних фахівців з районної лабораторії	державних інспекторів	уповноважених ветеринарів
1	Вінницька	15	3	8	3	1
2	Волинська	9	0	0	0	9
3	Дніпропетровська	4	1	1	4	4
4	Донецька ³	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ
5	Житомирська	8	3	0	0	0
6	Закарпатська	1	1	0	1	1
7	Запорізька	0	0	0	0	0
8	Івано-Франківська	4	2	2	0	0
9	Київська	15	1	2	0	12
10	Кіровоградська	1	1	0	1	0
11	Луганська ³	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ
12	Львівська	7	1	0	7	3
13	Миколаївська	21	0	0	0	21
14	Одеська	1	1	0	1	0
15	Полтавська	61	6	0	0	0
16	Рівненська	10	0	0	0	10
17	Сумська	28	2	20	0	6
18	Тернопільська	8	1	0	0	8
19	Харківська	0	0	0	0	0
20	Херсонська	4	4	0	0	0
21	Хмельницька	12	3	0	0	12
22	Черкаська	26	0	2	0	0
23	Чернівецька	6	0	0	6	6
24	Чернігівська	2	1	0	0	2
	ВСЬОГО	243	31	35	23	95

та Луганській областях, це пов'язано з тим, що більшість територіальних громад зазначених областей розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій та/ або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні).

Аналізуючи співвідношення різних уповноважених осіб на відбір зразків сирого молока (таблиця 4-6, гістограма 4-3 та 4-4), слід зазначити, що більша половина із них – уповноважені ветеринари (63% від усіх зареєстрованих в ММ ДВЗ), це пов'язано з тим, що вони знаходяться найближче до виробників молока (на територіальному рівні). 28% складають фахівці лабораторій та 9% - державні інспектори.

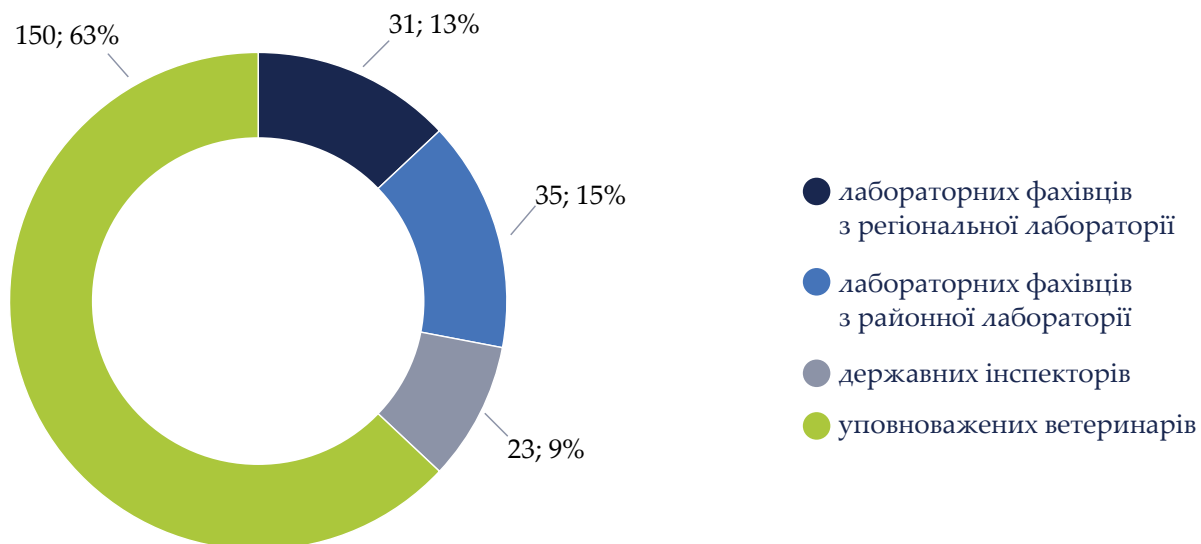
Гістограма 4-3.

Кількість ДВЗ, зареєстрованих в ММ у розрізі областей

Гістограма 4-4.

Кількість та частка в структурі категорій ДВЗ, зареєстрованих в ММ по Україні

Уповноважені на відбір зразків делегати, проводять відбір зразків сирого молока за уніфікованою СОП щодо відбору зразків сирого молока для визначення ЗБЗ та КСК, затвердженою 09 серпня 2022 року Головним державним ветеринарним інспектором та опублікованою на вебсайті Держпродспоживслужби (<https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobitnictv/veterinariya-ta-bezpechnist/standartni-operacijni-proceduri>) із визначеною законодавством періодичністю: 2 рази на місяць для визначення ЗБЗ та 1 раз на місяць для визначення КСК.

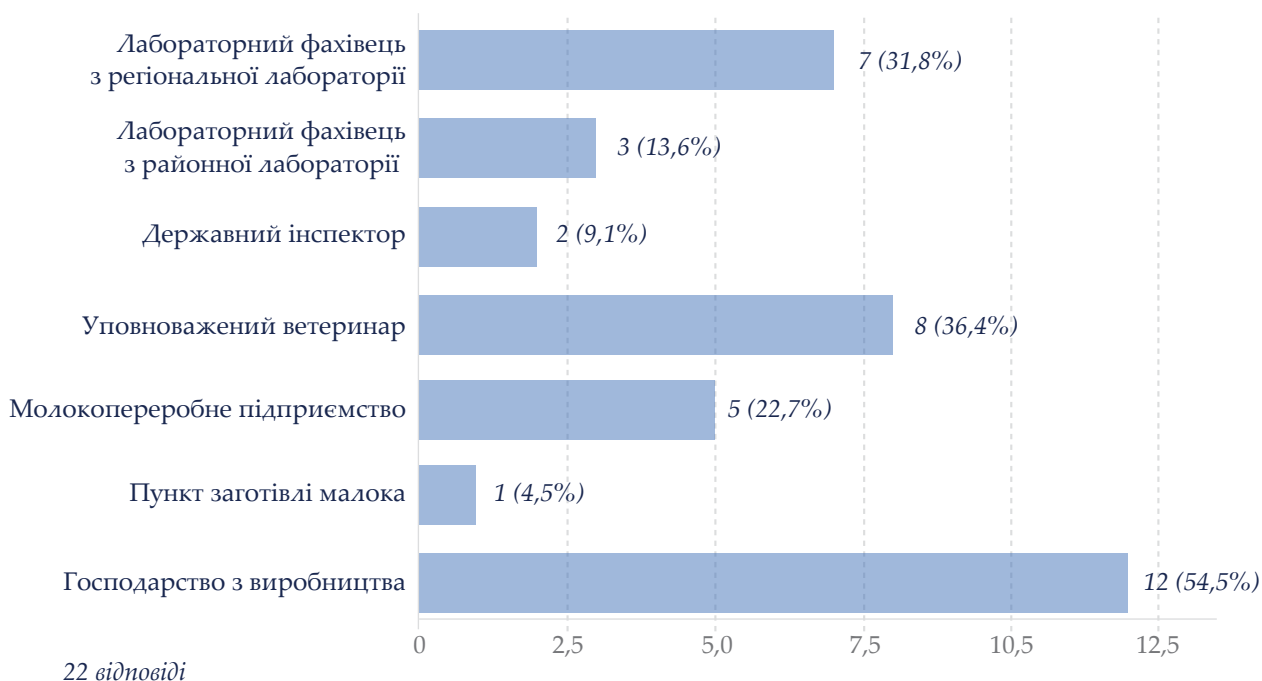
Доставка зразків до уповноважених лабораторій здійснюється різними шляхами, про що свідчать дані опитування територіальних органів Держпродспоживслужби областей (Рисунок 4-1).

В більшості областей (68,2% відповідей) функціонує модель «Лабораторія», ця модель була обрана більшістю учасників ще під час другого етапу Пілотного проекту з реалізації Програми контролю сирого молока на базі ММ, адже відбір зразків проводиться фахівцями лабораторії, які володіють спеціальними знаннями про відбір зразків, у тару, підготовлену лабораторією та відбирають зразки згідно з графіком за спеціально розробленими маршрутами та, відповідно, доставляють зразки до лабораторії, дотримуючись всіх вимог

Рисунок 4-1.

Інформація щодо шляхів доставки зразків сирого молока, відібраних ДВЗ, до уповноваженої лабораторії

Хто доставляє відібрані зразки до уповноваженої лабораторії?

(особливо температурного режиму) та часу доставки зразків (Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Сумська, Херсонська, Хмельницька області). Було відмічено, що у 59,0% власники ГВМ та/або ПЗМ, самостійно доставляють зразки до лабораторій (у Дніпропетровській, Закарпатській, Київській, Одеській, Чернівецька області, частина операторів ринку – в Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Миколаївській, Тернопільській, Черкаській). У 36,4% випадків доставку зразків проводять уповноважені ветеринари (такий спосіб доставки активно практикується у Волинській, Миколаївській, Тернопільській, Рівненській, Полтавській, Черкаській та Чернігівській областях) та у 22,7% випадків – молокопереробне підприємство (у Волинській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській та Харківській областях), яке забирає молоко з місця його первинного виробництва. Тобто в більшості областей ця активність комбінується та розподіляється між різними ДВЗ та операторами ринку в залежності від ситуації. Рідше доставка зразків здійснюється державними інспекторами.

Законодавство вимагає проведення досліджень сирого молока на критерії, які є обов'язковими для контролю в уповноваженій компетентним органом за цим напрямом лабораторії. Така лабораторія повинна бути обов'язково акредитованою на відповідність вимогам стандарту ДСТУ ISO 17025 та щороку брати участь у раундах професійного тестування за відповідними видами досліджень, які організовані референс-лабораторією або нерезидентом, акредитованим на відповідність вимогам ДСТУ EN ISO/IEC 17043:2017 (EN ISO/IEC 17043:2010; ISO/IEC 17043:2010, IDT). Тобто уповноважена лабораторія також повинна довести свою компетентність щодо виконання досліджень на визначені показники. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 серпня 2022 року № 595, що вносить зміни до наказу Мінагрополітики № 118/2019 встановлюються референс-методи для перевірки відповідності молока на ЗБЗ (ДСТУ EN ISO 4833-1:2014 (EN ISO 4833-1:2013) «Мікробіологія харчового ланцюга. Горизонтальний метод підрахунку мікроорганізмів. Частина 1. Підрахунок колоній за температури 30 °С методом розливу по чашках») та КСК (ДСТУ ISO 13366-1/IDF 148-1:2014 (ISO 13366-1:2008/IDF 148-1:2008, ISO 13366-1:2008/Cor 1:2009, IDT). Також запроваджується мінімальна періодичність досліджень на виявлення залишків ветеринарних препаратів та інгібіторів: не рідше одного разу на місяць скринінговими методами та не рідше одного разу на пів року референтними методами.

Інформація щодо уповноважених Держпродспоживслужбою лабораторій за цими напрямками досліджень та акредитованими в цих лабораторіях методами по кожній області, наведена в таблиці 4-7.

Таблиця 4-7.

Інформація щодо уповноважених Держпродспоживслужбою на проведення досліджень сирого молока лабораторій та методів дослідження в розрізі областей

Найменування державної лабораторії Держпродспоживслужби, зареєстрованої в ММ	ЗБЗ (ISO/ ДСТУ ISO 4833)	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-1/ (мікроскопічний))	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-2 (проточної цитометрії))	Залишки ветеринарних препаратів та інших інгібу-ючих речовин (метод)	Точка замерзання (метод)
Вінницька область					
Вінницька державна регіональна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х	Х	мікробіологічний метод	кріоскопічний метод
Бершадська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		мікробіологічний метод	
Козятинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		мікробіологічний метод	
Немирівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		мікробіологічний метод	
Тулчинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		мікробіологічний метод	
Хмельницька міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		мікробіологічний метод	
Волинська область					
Волинська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х	Х (автоматичний - Екомілк)	хлорамфенікол - ІФА	ДСТУ 7671:2014 кондуктометричним методом (експрес-метод) Екомілк
Володимир-Волинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		хлорамфенікол - експрес-тест	Екомілк

Найменування державної лабораторії Держпродспоживслужби, zareєстрованої в ММ	ЗБЗ (ISO/ ДСТУ ISO 4833)	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-1/ (мікроско- пічний))	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-2 (проточної цитометрії))	Залишки ветеринарних препаратів та інших інгібу-ючих речовин (метод)	Точка замерзання (метод)
Дніпропетровська області					
Дніпропетровська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	X	X	X		
Донецька область	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ
Житомирська область					
Житомирська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	X	X		ПВ-5.4-20 «Якісне визначення антибіотиків та інгібуючи речовин в молоці за допомогою тест-систем»	
Закарпатська область					
Закарпатська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	X	X	X	МВ 3049-84 (мікробіологічний метод)	
Запорізька область					
Запорізька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	ДСТУ / IDF 100В- 2003	X		мікробіологічний метод та експрес- тест (неакредитовані)	
Івано-Франківська область					
Івано-Франківська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	X	X		мікробіологічний метод	
Міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби в місті Калуш	X				
Київська область					
Центральна випробувальна державна лабораторія Держпродспоживслужби в Київській області та м. Києві	X	X		ІФА (хлорамфенікол, нітрофурані), Чарм роза-тест, мікробіологічний метод	
Барішівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	X	X			

Найменування державної лабораторії Держпродспоживслужби, zareєстрованої в ММ	ЗБЗ (ISO/ ДСТУ ISO 4833)	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-1/ (мікроско- пічний))	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-2 (проточної цитометрії))	Залишки ветеринарних препаратів та інших інгібу-ючих речовин (метод)	Точка замерзання (метод)
Кіровоградська область					
Кіровоградська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		ДСТУ 8397:2015, МВ 3049-84 (мікробіологічний метод)	ДСТУ 7671:2014 (кон- дуктометричний ме- тод), Екомілк
Луганська область	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ	ІВ
Львівська область					
Пустомитівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х		
Миколаївська область					
Миколаївська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х	ДСТУ ISO 13969:2005	ДСТУ ГОСТ 30562:2003, кріоскоп
Одеська область	відсутні				
Полтавська область					
Полтавська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х	ІФА	метод ультрозвуковий, аналізатор молока Ekomilk total
Миргородська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х			
Пирятинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х	ІФА	метод кріоскопічний, прилад Cryoscope C1 A automa
Шишацька міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х	ІФА	метод ультразвуковий, прилад Ekomilk- milkana CAM 98-2A
Рівненській області					
Рівненська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		ПВ.РР.ДЛДПСС 7.2-5.20 Виявлення залишків антимікробних препаратів в молоці за допомогою тестових наборів для експрес-аналізу	

Найменування державної лабораторії Держпродспоживслужби, zareєстрованої в ММ	ЗБЗ (ISO/ ДСТУ ISO 4833)	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-1/ (мікроско- пічний))	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-2 (проточної цитометрії))	Залишки ветеринарних препаратів та інших інгібу-ючих речовин (метод)	Точка замерзання (метод)
Сумській області					
Сумська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		МВВ 7.2/03 «Виявлення інгібіторів» (експрес-метод)	
Конотопська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		Експрес-тести	
Путівльська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		БРТ - тест, Роза - Чарм	
Роменська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х				
Шосткинська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х				
Тернопільська область					
Тернопільська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		Мікробіологічний метод	
Харківська область					
Харківська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	ДСТУ 7357		Х	БРТ- тест	
Богодухівська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	ДСТУ 7357	Х			
Куп'янська районна державна лабораторія Держпродспоживслужби	ДСТУ 7357	Х			
Херсонська область					
Херсонська регіональна державна лабораторія ім. професора Л.С. Ценковського Держпродспоживслужби	Х		Х	Мікробіологічний метод, Дельво- тест	

Найменування державної лабораторії Держпродспоживслужби, zareєстрованої в ММ	ЗБЗ (ISO/ ДСТУ ISO 4833)	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-1/ (мікроско- пічний))	КСК (ISO /ДСТУ ISO 13366-2 (проточної цитометрії))	Залишки ветеринарних препаратів та інших інгібу-ючих речовин (метод)	Точка замерзання (метод)
Хмельницька область					
Хмельницька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х	Х	ДСТУ 8397:2015	ТЗ - МВ 7.2-83 Молоко. Визначення точки замерзання
Черкаська область					
Черкаська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х	ІФА	кріоскопічно- термісторний метод, кріоскоп-термоскоп міні
Золотоніська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х		
Жашківська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х			
Звенигородська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х				
Уманська міжрайонна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х		Х		
Чернівецька область					
Чернівецька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х			
Чернігівська область					
Чернігівська регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби	Х	Х		Мікробіологічний метод, ІФА	

З метою покращення логістики у районах, до яких важко дістатися, та зменшення фінансового навантаження на виробників молока, пов'язаного із витратами на доставку зразків, в деяких областях планується у 2023 році уповноважити нові лабораторії після того, як вони розширять свою сферу акредитації за методами щодо дослідження молока на показники, регламентовані національними нормативно-правовими документами.

Також у 2023 році планується внести до переліку уповноважених лабораторій по дослідженню зразків сирого молока, зареєструвати в ММ та/ або розширити перелік показників, на які можуть проводитись дослідження в уповноважених вже лабораторіях міжрайонну державну лабораторію Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в місті Коломия (Івано-Франківська обл.); Одеську регіональну державну лабораторію Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Лебединську, Охтирську, Путивльську, Роменську та Шосткинську міжрайонні державні лабораторії Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Сумська обл.); Дунаївецьку, Старокостянтинівську та Шепетівську міжрайонні державні лабораторії Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Хмельницька обл.) та Ніжинську міжрайонну державну лабораторію Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Чернігівська обл.).

В рамках Плану екстреного реагування на II півріччя 2022 року QFTP надавала підтримку державним лабораторіям Держпродспоживслужби, забезпечивши можливість участі в міжлабораторних раундах професійного тестування щодо визначення КСК та ЗБЗ у сирому молоці, організованого міжнародними провайдерами, акредитованим відповідно до DIN EN ISO/IEC 17043:2010, а саме:

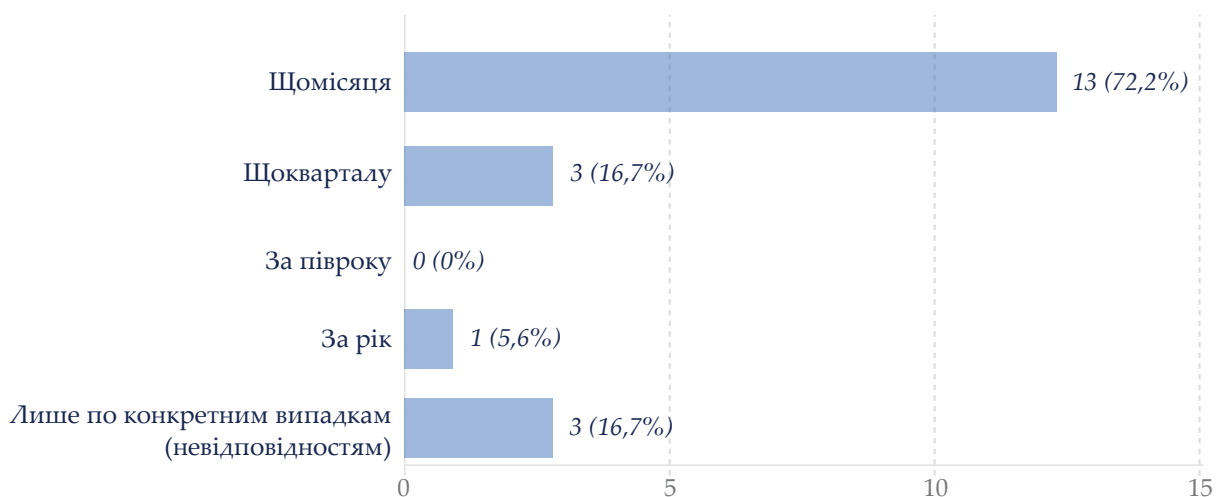
QSE GmbH (Німеччина) – липень 2022 року – для визначення КСК – для 20 лабораторій (ДНДІДВСЕ, 6 регіональних лабораторій та 13 міжрайонних лабораторій Держпродспоживслужби 6 областей);

Референс-лабораторія по молоку Хорватії (м. Загреб) грудень 2022 року – для визначення КСК – для 21 лабораторії 16 областей (11 регіональних лабораторій та 10 міжрайонних лабораторій Держпродспоживслужби 6 областей) та для визначення ЗБЗ – для 36 лабораторій 17-ти областей (15 регіональних лабораторій та 21 міжрайонної лабораторії Держпродспоживслужби 7 областей).

За результатами опитування територіальних органів Держпродспоживслужби областей встановлено, що аналіз результатів досліджень зразків сирого молока через ММ проводиться більшістю ГУ областей (81,8 %), в тих областях, де зразки сирого молока не відбираються або Програма контролю сирого молока незначно розгорнулась, такий аналіз відповідно ще не проводиться (у 4-х областях). Більшість областей (72,2%) проводять аналіз щомісяця після отримання кожного 3-го числа місяця через ММ статистичних даних щодо обрахунку середньої геометричної величини для ЗБЗ та КСК за відповідний період та повідомлень про невідповідність сирого молока допустимим рівням критеріїв, визначених у наказі Мінагрополітики №118/2019 по певних операторах ринку. Частина фахівців ГУ Держпродспоживслужби областей (16,7%) аналіз результатів досліджень проводить лише по конкретних операторах ринку, які отримали невідповідні результати (перевищення допустимих рівнів за середньою геометричною величиною по ЗБЗ чи КСК), деякі аналізують дані лише щокварталу та один раз на рік (Рисунок 4-2).

Рисунок 4-2.

Інформація щодо частоти аналізу результатів досліджень по операторам-ринку за результатами в ММ територіальними органами Держпродспоживслужби

18 відповідей

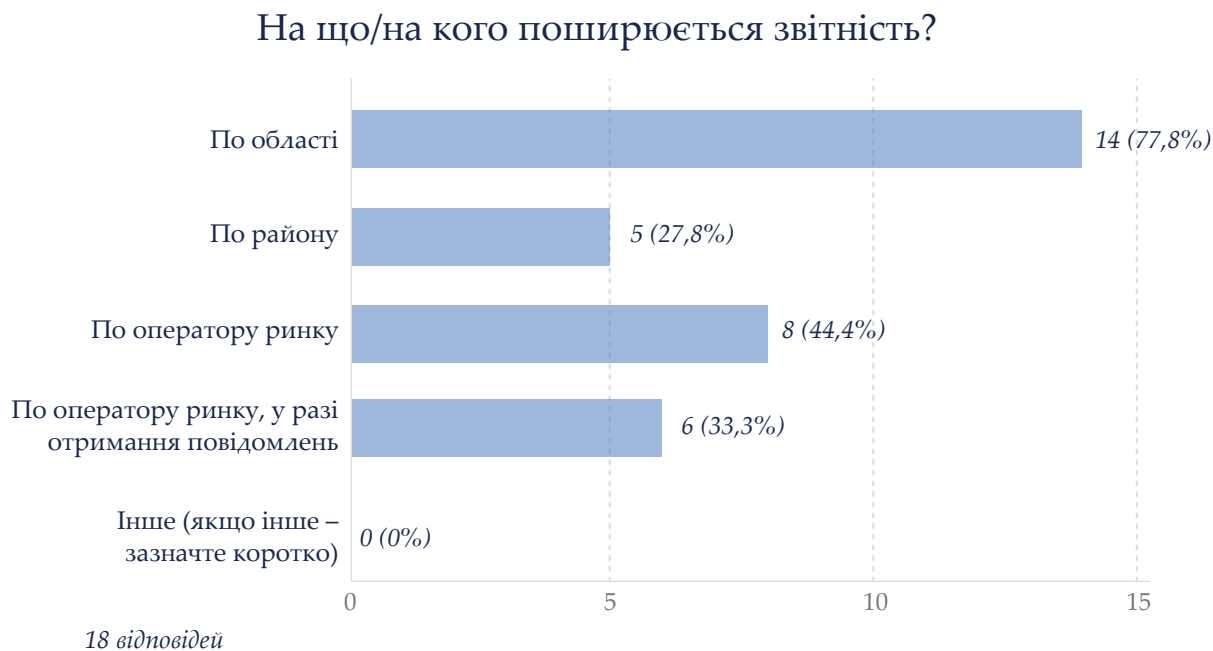
Щодо об'єкта аналізу (Рисунок 4-3), то більшість фахівців ГУ Держпродспоживслужби проводять аналіз даних та відповідно формують звіти в цілому по області (14 територіальних органів Держпродспоживслужби, що складає 77,8% від загальної кількості

отриманих відповідей), в 5 областях (27,8%) звітність формується по районах. Проте аналіз по конкретних операторах ринку проводиться у 8-ми територіальних органах, в 6 областях аналіз результатів досліджень окремих конкретних операторів ринку проводиться у разі отримання повідомлень-сповіщень про невідповідні результати дослідження та/ або перевищення допустимих рівнів за середньою геометричною величиною по ЗБЗ та/ або КСК.

Алгоритм дій інспектора у разі отримання повідомлень про перевищення допустимих рівнів за середньою геометричною величиною по ЗБЗ та/ або КСК передбачений СОП щодо порядку дій державних інспекторів та державних ветеринарних інспекторів та уповноважених осіб у випадку повідомлень в інформаційно-комунікаційній системі Держпродспоживслужби про невідповідність сирого молока, яку затверджено Головним державним ветеринарним інспектором та опубліковано на вебсайті Держпродспоживслужби (<https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/uploaded-files/Untitled.pdf>).

Рисунок 4-3.

Об'єкти аналізу даних ММ з боку ГУ Держпродспоживслужби областей

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАСВОЄНІ УРОКИ

Уніфікований підхід шляхом розробки Концепції реалізації Пілотного проєкту із запровадження Програми контролю сирого молока заклав підвалини для успішного подальшого розгортання в окремих областях, втім решті областей варто звернутися до досвіду областей-флагманів та зафіксованих у попередньому звіті рекомендацій та кращих практик⁵.

Активною областю з розгортання Програми контролю сирого молока є Полтавська область, яка була залучена до першої фази реалізації Пілотного проєкту. Станом на 30.01.2023 в ММ зареєстровано 174 оператори ринку (150 – ГВМ та 24 ПЗМ), зареєстровано 11 користувачів із доступом «Інспектор» (2 – обласного рівня та 9 – районного рівня) та 61 делегат відбору зразків. Слід зазначити, що під час I фази реалізації Пілотного проєкту дослідження зразків сирого молока проводились лише в Пирятинській міжрайонній лабораторії Держпродспоживслужби. На сьогоднішній день мережа лабораторій розширилась. До ММ увійшли також Полтавська регіональна лабораторія, Миргородська та Шишацька лабораторії. При чому всі ці лабораторії можуть забезпечити дослідження сирого молока на показники (ЗБЗ, КСК, точка замерзання та залишки антибактеріальних препаратів та інших інгібуючих речовин), які регламентовані наказом Мінагрополітики №118/2019.

У Вінницькій області протягом першої фази Пілотного проєкту була залучена лише Вінницька регіональна державна лабораторія Держпродспоживслужби. На даний час в області до імплементації пілоту залучено 6 лабораторій: Вінницька регіональна, Бершадська, Козятинська, Немирівська, Тульчинська та Хмільницька міжрайонні державні лабораторії Держпродспоживслужби, які можуть проводити дослідження на всі обов'язкові показники. Лише точка замерзання покривається сферою акредитації Вінницької регіональної лабораторії. Дана структура залучення лабораторій дозволяє ефективно планувати маршрути та проводити відбір та дослідження зразків сирого молока.

⁵ https://qftp.org/wp-content/uploads/2022/07/qftp_d_report_ii-phase-pilot-project-evaluation_ua.pdf

Найдовша відстань від оператора ринку до уповноваженої лабораторії складає 50 км. Загалом в області станом на 30.01.2023 залучено 69 оператори ринку, зареєстровано 32 користувачі із доступом «Інспектор» (2 – обласного рівня та 30 – районного рівня) та 15 делегатів відбору зразків (із яких 11 – лабораторних фахівців, 1 – уповноважений ветеринар та 3 – державних інспектори).

Схожа ситуація і в Сумській області, де до виконання програми до Сумської регіональної лабораторії долучилися і всі 6 міжрайонних лабораторій, які у 2022 році розширили сферу своєї акредитації на КСК, що дасть змогу удосконалити роботу по плануванню маршрутів та скоротити відстань та час транспортування зразків до уповноважених лабораторій, особливо це важливо для деокупованих районів, куди дістатися досить складно. Загалом в області станом на 30.01.2023 залучено 76 оператори ринку, зареєстровано 32 користувачі із доступом «Інспектор» (4 – обласного рівня та 28 – районного рівня) та 28 делегатів відбору зразків (6 – уповноважених ветеринарів та 22 – фахівця лабораторій).

Також в деяких областях, а саме в Сумській, Черкаській, Івано-Франківській, було впроваджено підхід, при якому дослідження зразків на ЗБЗ та КСК від однієї потужності проводяться в різних лабораторіях відповідно до їхньої технічної спроможності. Таким чином, скорочено відстань транспортування зразків, а отже і знижено фінансове навантаження на операторів ринку.

В Миколаївській області, в якій відпрацьовувався Пілотний проєкт, на сьогоднішній день залучено 97 оператори ринку (33 – ГВМ та 64 ПЗМ), зареєстровано 20 користувачів із доступом «Інспектор» (2 – обласного рівня та 18 – районного рівня) та 21 делегатів відбору зразків, при чому всі 21 делегатів є уповноваженими ветеринарами. Всі зразки доставляються до Миколаївської регіональної лабораторії цими ж уповноваженими ветеринарами, молокопереробними підприємствами, пунктами заготівлі молока, які забирають молоко щодня із господарств або безпосередньо господарствами з виробництва молока.

Слід відзначити співпрацю Миколаївської регіональної лабораторії із Головним управлінням Держпродспоживслужби в Одеській області. Протягом даної співпраці дослідження зразків молока з господарств, які розташовані в Одеській області, проводиться саме в Миколаївській регіональній лабораторії.

6. ОЦІНКА ВИКОНАННЯ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ З ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ КОНТРОЛЮ СИРОГО МОЛОКА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Дорожня карта – це комплексний керівний інструмент, в якому чітко розподілені відповідальності за елементи та діяльності у часовому вимірі, що охоплює період переходу до системи контролю сирого молока від регіонального пілотного проекту (10 областей) на національний рівень.

Дорожня карта була розроблена за участі багатосторонньої робочої групи, у тому числі фахівців Держпродспоживслужби та за підтримки експертів QFTР у період з квітня по червень 2021 р. Кінцевою точкою для повноцінного функціонування всіх елементів Програми контролю сирого молока як в публічному секторі, так і приватному у візії до Дорожньої карти є кінець 2024 року. Візія Дорожньої карти включає наступне:

- Програма сприяє здоров'ю і добробуту, вищій якості продукції, спроможному молочному сектору, сталій торгівлі та створенню робочих місць;
- Всі ОР зареєстровані в «Молочному Модулі» і виконують положення Програми контролю;
- Сторони отримують чіткі переваги і особисту мотивацію, спроможність і можливості для запровадження Програми контролю на практиці;
- Запровадження представниками приватного сектору регулярних успішних заходів з усунення невідповідностей задля забезпечення безпеки сирого молока;
- Українське молоко відповідає стандартам ЄС щодо безпеки та якості сирого молока.

До Дорожньої карти розроблена таблиця розподілу відповідальності, в якій описуються обов'язки по кожному елементу дорожньої карти. Кожен елемент дорожньої карти позначено унікальним кодом наприкінці опису діяльності. Всі коди та відповідні учасники наведені в таблиці розподілу відповідальності відповідно до моделі розподілу обов'язків

RASCI: Відповідальний (R), Орган, що погоджує (A), Підтримка (S), Консультування (C) і Поінформовані (I). В такий спосіб кожна діяльність в дорожній карті має чітко визначеного відповідального учасника, позиціонованого у контексті більш широкого розподілу обов'язків.

Дорученням в.о. Голови Держпродспоживслужби від 5 січня 2022 року №01-33/1 утворено робочу групу з метою реалізації Дорожньої карти. Зокрема, за Держпродспоживслужбою визначені такі ключові завдання:

- Навчання і уповноваження осіб, які здійснюють відбір зразків;
- Науково-методична рада Держпродспоживслужби і ДНДЛДВСЕ;
- Держпродспоживслужба та впровадження програми контролю молока на всій території країни;
- ММ інтегровано для роботи в системі Держпродспоживслужби;
- Оператори ринку зареєстровані, пройшли навчання та підтримуються.

Для оцінки виконання зазначених завдань відповідно до Дорожньої карти за основу бралися звіти Головних управлінь Держпродспоживслужби в областях за результатами запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у 2022 році.

1. Навчання і уповноваження осіб, які здійснюють відбір зразків (січень 2022-грудень 2024):

*Інформація відсутня – 2 області (Донецька, Луганська)

2. Науково-методична рада Держпродспоживслужби і ДНДІЛДВСЕ:

Розробка настанов щодо методів лабораторних досліджень молока і молочних продуктів

● Виконано ● Не виконано

Липень 2022-вересень 2022

Науково-методична рада Держпродспоживслужби затверджує настанови щодо методів лабораторних досліджень молока і молочних продуктів

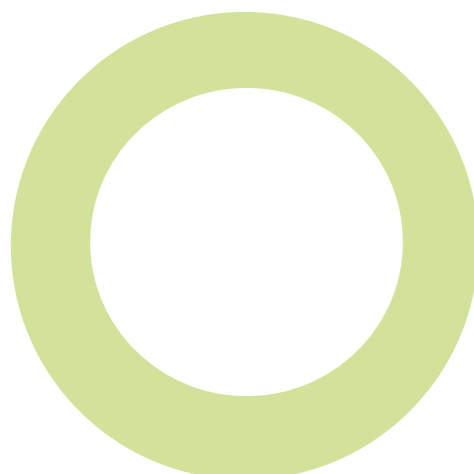
● Виконано ● Не виконано

Жовтень 2022-грудень 2022

29 грудня 2021 р. схвалені 2 методичні рекомендації для дослідження зразків КСК та ЗБЗ, не розроблено для ТЗ і ІНГ

3. Держпродспоживслужба та впровадження програми контролю молока на всій території країни (січень 2022 – грудень 2024):

Проведення навчання із застосування СОП з представниками всіх територіальних органів

● Виконано

Відтерміновано з квітня 2022 на грудень 2022

СОП поширено, він застосовується щодо управління і нагляду у всіх областях

● Виконано ● Не виконано

Відсутній СОП алгоритму дій в межах Програми щодо ІНГ та ТЗ

4. Держпродспоживслужба та впровадження програми контролю молока на всій території країни:

Держпродспоживслужба забезпечує участь в програмі контролю територіальних органів Держпродспоживслужби (щонайменше 22 області до кінця року)

Державні ветеринарні інспектори ГУ Держпродспоживслужби відстежують невідповідності

Більш детальна інформація про статус діяльності «Оператори ринку зареєстровані, пройшли навчання та підтримуються» наводилася в розділі «Впровадження програми контролю сирого молока в розрізі областей» вище. Триває модернізація та удосконалення «Молочного модуля» за підтримки Швейцарії.

Розробниками Дорожньої карти було широке коло стейкхолдерів зокрема й з приватного сектору (асоціації виробників та переробників, незалежні експерти та консультанти). Така залученість важлива з точки зору виконання інших завдань, адже мова йде про зміни в молочному секторі в цілому.

7. ПІДСУМКИ ТА НАСТУПНІ КРОКИ

Реалізація першого етапу Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока у 4-х областях (Вінницькій, Миколаївській, Полтавській, Харківській) дала можливість відпрацювати різні моделі відбору та транспортування зразків сирого молока (модель «Лабораторія», модель «Виробник молока» та модель «Переробник молока»). Визначено сильні сторони та обмеження моделей відбору та транспортування зразків сирого молока, які функціонували в кожній з областей з точки зору компетентного органу та операторів ринку харчових продуктів у пілотних областях, визначено сильні та слабкі сторони.

За результатами реалізації першого етапу Пілотного проєкту багатосторонньою робочою групою було переглянуто концепцію для запровадження другого етапу Пілотного проєкту з метою поширення програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» в інших областях України. В переглянутій концепції було уніфіковано підходи до відбору та транспортування зразків.

Метою другого етапу реалізації Пілотного проєкту було залучення до виконання програми контролю сирого молока операторів ринку та територіальних органів Держпродспоживслужби з інших областей України, оцінка впровадження найбільш ефективної моделі Пілотного проєкту на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» на рівні держави, враховуючи людські ресурси, відбір зразків сирого молока та логістику (транспортування), практичне застосування, оцінку недоліків та переваг та пошук найбільш оптимальної моделі щодо ресурсів та зусиль операторів ринку спільно із Держпродспоживслужбою при виконанні вимог чинного законодавства щодо контролю сирого молока, що вводиться в обіг як харчовий продукт, а також вдосконалення функціонала «Молочного модуля».

На виконання доручення заступника Голови Держпродспоживслужби України від 02 липня 2021 року №03-33/13 до реалізації Пілотного проєкту із запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного

забезпечення «Молочний модуль» було залучено територіальні органи Держпродспоживслужби всіх областей України.

Центральним апаратом Держпродспоживслужби України запроваджено координацію реалізації Пілотного проєкту на всіх територіальних рівнях (визначено відповідальних осіб в усіх областях). Проведено аналіз ресурсів щодо відбору, транспортування та дослідження зразків по кожній області.

Шляхом організації семінарів/ вебінарів, роз'яснювальної роботи із залученням представників Центрального апарату Держпродспоживслужби, експертів QFTP проведено підвищення рівня обізнаності учасників реалізації Пілотного проєкту, як державного, так і приватного секторів, щодо виконання вимог Закону України «Про молоко та молочні продукти», ст. 40 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин», наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів» №118 від 12 березня 2019 року, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 07 червня 2019 р. за № 593/3356.

Щодо статистичних даних, слід зазначити, що під час реалізації першого етапу Пілотного проєкту у 2019 та 2020 роках було залучено лише 7 областей та 4 лабораторії, то у 2021 році, під час реалізації другого етапу Пілотного проєкту, програму контролю сирого молока було поширено у 22 областях, в 19 з яких регулярно проводиться відбір зразків (розділ 3 цього звіту). Кількість залучених операторів ринку (виробників молока) зросла в 32,7 раза (з 15 зареєстрованих потужностей у 2019 році до 491, з яких 440 зі статусом «активний»). Слід зазначити, що спостерігається позитивна динаміка щодо кількості залучених операторів ринку особливо в тих областях, які були першопрохідцями у реалізації Пілотного проєкту по контролю сирого молока. Так, лідером за показником залучення операторів ринку станом на кінець 2021 року є Миколаївська (100 зареєстрованих операторів ринку проти 7 у 2019 р. та 13-ти у 2020 році), Вінницька (80 проти 0 у 2019 р. та 17-ти у 2020 році), Полтавська (70 проти 3 у 2019 р. та 13), також слід зазначити Сумську область, ГУ якої було прийнято рішення в перший рік реалізації Пілотного проєкту (2021 р.) залучити всі господарства з виробництва молока до участі у

Пілотному проєкті (94 оператори ринку). Не дивлячись на дуже складний 2022 рік для України програма контролю сирого молока продовжує розгортатися, обізнаність операторів ринку та відповідальність за якість та безпечність своєї продукції зростає. Станом на 01.01.2023 в ММ зареєстровано понад 650 потужностей, що більше, ніж у 1,4 раза перевищує показники 2021 року, більше, ніж у 11 разів показники 2020 року та майже у 41 раз перевищує показники 2019 року. В цілому до програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у 2022 році було залучено операторів ринку з 22 областей України, в 20 з яких регулярно проводиться відбір зразків.

Найбільш проблемним питанням залишається залучення операторів ринку, особливо дрібних (які утримують до 50 корів), через вартість проведення досліджень, логістику (у вартість досліджень включено витрати на транспортування зразків та виїзд фахівця для відбору зразків, через залучення невеликої кількості лабораторій області відстань між операторами ринку та лабораторією значна), через необізнаність щодо вимог законодавства, через запровадження мораторію на проведення перевірок суб'єктів господарювання.

Залучення до запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» більшої кількості учасників сприяла проведенню його всесторонньої оцінки із врахуванням особливостей кожної області та з боку позиції кожного учасника (адміністратор, інспектор, лабораторія, делегат відбору зразків, оператор ринку).

За проведеним аналізом отриманих звітів від Головних управлінь Держпродспоживслужби в областях за результатами виконання Плану заходів з реалізації Пілотного проєкту у 2021 році та за результатами онлайн-опитування користувачів «Молочного модуля» встановлено прогалини/недоліки, слабкі сторони: прогалини у законодавстві, недоліки/незручності у роботі «Молочного модуля», брак ресурсів (персоналу, матеріально-технічної бази), недостатність знань (законодавства, методів та вимог до відбору та дослідження зразків, інтерпретації результатів досліджень), відсутність централізованого підходу до встановлення референтних лабораторних методів дослідження, участь лабораторій у програмах перевірки кваліфікації за показниками контролю молока, незацікавленість операторів ринку.

Враховуючи це та пропозиції всіх зацікавлених сторін – учасників програми контролю сирого молока було прийнято нові та внесено зміни до чинних нормативно-правових документів:

Затверджено:

- наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.04.2022 № 209 «Про затвердження Гігієнічних вимог до дрібнотоварного виробництва та обігу молока», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 квітня 2022 року за № 452/37788;
- наказ Міністерства економіки України від 21.01.2022 № 143-22 «Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, та інших форм розпорядчих документів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 07 лютого 2022 р. за № 151/37487.

Внесено зміни:

- наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22.08.2022 № 595, який зареєстрований у Міністерстві юстиції від 16.09.2022 №10077/38413 внесено зміни до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118 «Вимоги до безпечності та якості молока і молочних продуктів».

Надано пропозиції:

- до Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин» (на розгляді у Верховній Раді України Проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва № 8290 від 19.12.2022.

Уніфіковано підхід до відбору зразків та алгоритму дій інспекторів при отриманні повідомлень з інформаційно-комунікаційної системи Держпродспоживслужби про невідповідність сирого молока через затвердження Головним державним ветеринарним інспектором України відповідних СОП.

На законодавчому рівні уніфіковано методи проведення лабораторних досліджень зразків сирого молока на ЗБЗ, КСК, які визнаються на міжнародному рівні.

Встановлено мінімальну періодичність до відбору зразків на залишки ветеринарних препаратів та інших інгібуючих речовин, а також методи дослідження.

Забезпечено участь лабораторій - учасниць програми контролю сирого молока у міжнародних раундах професійного тестування на ЗБЗ та КСК.

Розроблено технічне завдання щодо вдосконалення/ модернізації програмного забезпечення «Молочний модуль», яке затверджено Держпродспоживслужбою.

Обговорення інших пропозицій та оцінювання реалізації програми контролю сирого молока передбачає партисипативний підхід – безпосередньо за участі залучених сторін 16 та 17 лютого 2023 р. у вебінарі щодо результатів оцінки запровадження Програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль», на якому було обговорено результати, ключові висновки, засвоєні уроки, (див. Додатки).

Така оцінка допоможе Держпродспоживслужбі України прийняти рішення щодо остаточного формату функціонування національної програми контролю сирого молока.

Наступні кроки:

- Подальше обговорення між всіма учасниками Пілотного проєкту важливих питань та вироблення спільної стратегії дій;
- Проведення удосконалення функціонала/ модернізації програмного забезпечення «Молочний модуль» з особливим акцентом на: 1) покращення функціональних можливостей на основі відгуків користувачів, визначених в рамках програми оцінки пілотної контрольної програми другого етапу та відповідно до завершеної законодавчої бази; 2) трансформація для інтеграції «Молочного модуля» в ІТ-систему Держпродспоживслужби;
- Розробка СОП та рекомендацій щодо порядку дій інспекторів у разі отримання повідомлення про невідповідність молока за результатами лабораторних досліджень на залишки ветеринарних препаратів та інших інгібуючих речовин;

- Організація міжлабораторних порівняльних випробувань для лабораторій, залучених до проведення досліджень зразків сирого молока на виконання програми контролю сирого молока в Україні на визначення залишків антибактеріальних препаратів та інших інгібуючих речовин;
- Допомога Держпродспоживслужбі у визначенні лабораторії – кандидата у Національну референс-лабораторію по молоку;
- Супровід щодо перегляду та внесення змін до нормативно-правових документів, пов'язаних із молочним сектором, якістю та безпекою молока та молочних продуктів;
- Проведення інформаційних кампаній, тренінгів для державних та приватних організацій-учасників Програми контролю сирого молока;
- Подальша реалізація завдань в рамках Дорожньої карти із запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль».

ДОДАТКИ

Витяг зі звіту

за результатами проведеного вебінару щодо оцінки запровадження «Програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль»

Дата проведення: 16-17 лютого 2023 року

Онлайн платформа: ZOOM

Цілі вебінару: оцінка реалізації програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» (з точки зору операторів ринку та компетентного органу), обговорення кращих практик запровадження, основних викликів та обмежень, рекомендації щодо майбутніх удосконалень.

Учасники: 219 учасників були зареєстровані для участі у заході (деталі реєстрації наведені у додатку 2). Серед зареєстрованих учасників були фахівці Міністерства аграрної політики та продовольства України (надалі - Мінагрополітики), центрального апарату Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (надалі - Держпродспоживслужба), фахівці територіальних органів Держпродспоживслужби (головних, міських та районних управлінь Держпродспоживслужби, фахівці регіональних та міжрайонних державних лабораторій Держпродспоживслужби, уповноважені ветеринарні лікарі з міських і районних державних лікарень ветеринарної медицини). Зареєстровані учасники представляли всі області України. Серед зареєстрованих учасників було 87 чоловіків та 133 жінки

Ключові результати:

День перший (16 лютого 2023 року)

Директор Департаменту державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів Мінагрополітики відзначив прогрес у розробці нормативно-правового регулювання фахівцям та зауважив, що це важливий крок у наближенні до вимог законодавства Європейського

Союзу та що подальша імплементація нових вимог не лише створює можливості для українського молочного експорту, а й забезпечує підвищення якості молока та молочних продуктів для внутрішнього споживання. Разом з цим запланована робота і на майбутнє, зокрема, імплементація тих нормативно-правових актів, які вже були розроблені.

Керівництво Держпродспоживслужби України у виступах наголосило, що в умовах війни кількість потужностей, що авторизовані для експорту до ЄС продовжує збільшуватися. Це є результатом постійного вдосконалення та зусиль всіх сторін в імплементації нових вимог. Продовжується вестися робота з вдосконалення «Молочного модуля», з урахуванням побажань його безпосередніх користувачів. Варто відмітити флагманську роль перших пілотних областей, плідну співпрацю з Мінагрополітики в адаптації європейського законодавства та постійну підтримку процесу з боку швейцарсько-української програми QFTP.

Місцевий керівник QFTP зазначив, що попри війну командою QFTP ведеться робота задля розвитку молочного та органічного секторів та нагадав про важливість застосування QFTP підходу з розвитку потенціалу. І власне «Молочний модуль» став одним з інструментів розвитку потенціалу для зацікавлених сторін молочного сектору в Україні. Регулярний аналіз показників молока, комунікація між різними гравцями приватного та державного секторів, створюють середовище прозорості та обізнаності щодо якості та безпечності сирого молока, тим самим стимулюючи запит на розгортання програми контролю сирого молока на національному рівні. «Молочний модуль» є ключовою ланкою у програмі контролю сирого молока, робота над яким розпочалась ще у Проєкті з безпечності молока. Тоді це виглядало величезним викликом для всіх зацікавлених сторін. Зараз же «Молочний модуль» функціонує, а програма контролю розширюється.

Головний міжнародний експерт компонента «Молочний сектор» QFTP додав, що процес роботи над Програмою контролю сирого молока розпочався давно всією командою QFTP із залученням всіх зацікавлених сторін.

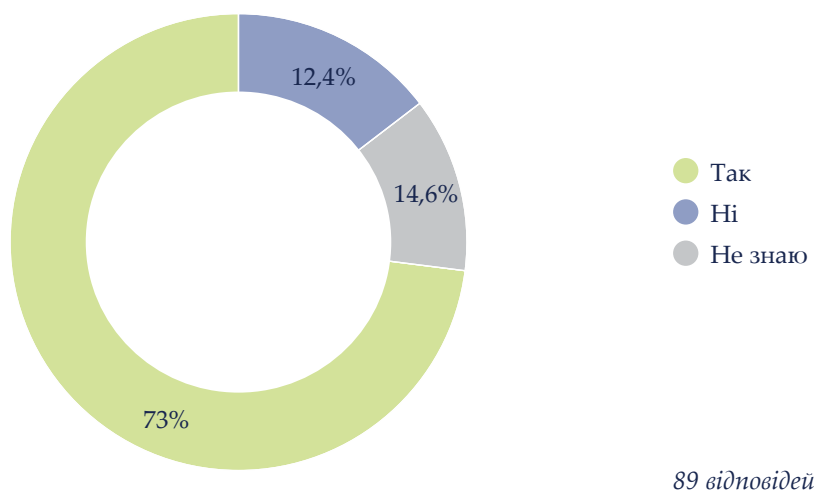
Під час заходу було представлено ключові результати та досягнення Програми контролю в розрізі областей, аналіз кількісних результатів лабораторних досліджень зразків сирого молока, напрями модернізації та удосконалення «Молочного модуля» за підтримки Швейцарії, результати участі лабораторій Держпродспоживслужби у міжнародних

раундах професійного тестування на визначення КСК та ЗБЗ у сирому молоці, досвід країн ЄС щодо функціонування національних референс-лабораторій по молоку, їхню роль у реалізації національної програми контролю сирого молока, на прикладах Польщі та Литви за результатами нещодавнього ознайомчого візиту до лабораторій цих країн, залучених як до контролю молока, так і референтної діяльності з цього напрямку. Запис та презентації доступні [на сайті за посиланням](#) у розділі Програма контролю сирого молока.

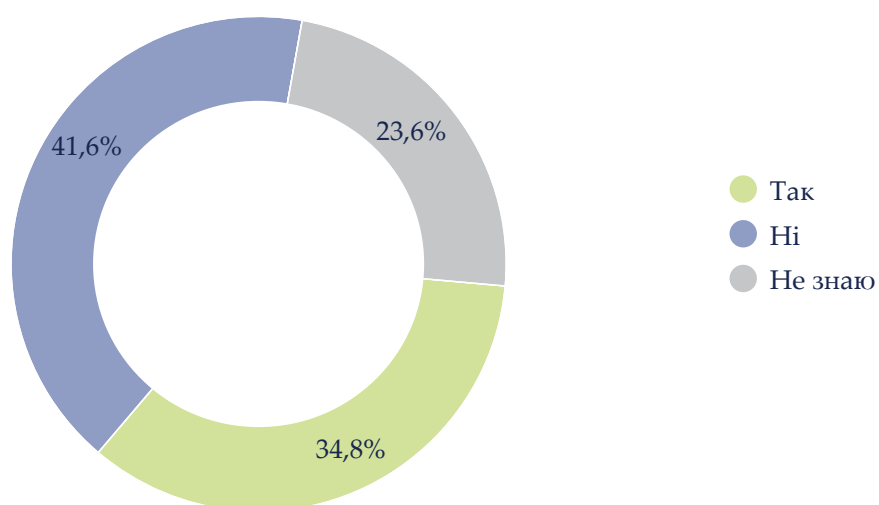
Учасникам вебінару було запропоновано взяти участь у короткому опитуванні щодо повноти впровадження та проблем у реалізації програми контролю сирого молока в умовах сьогодення в Україні. Загалом відповіді надали 89 учасників вебінару.

Результати опитування учасників вебінару щодо повноти впровадження та проблем у реалізації програми контролю сирого молока в умовах сьогодення в Україні

Чи реалізується програма контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у вашій області на сьогоднішній день?

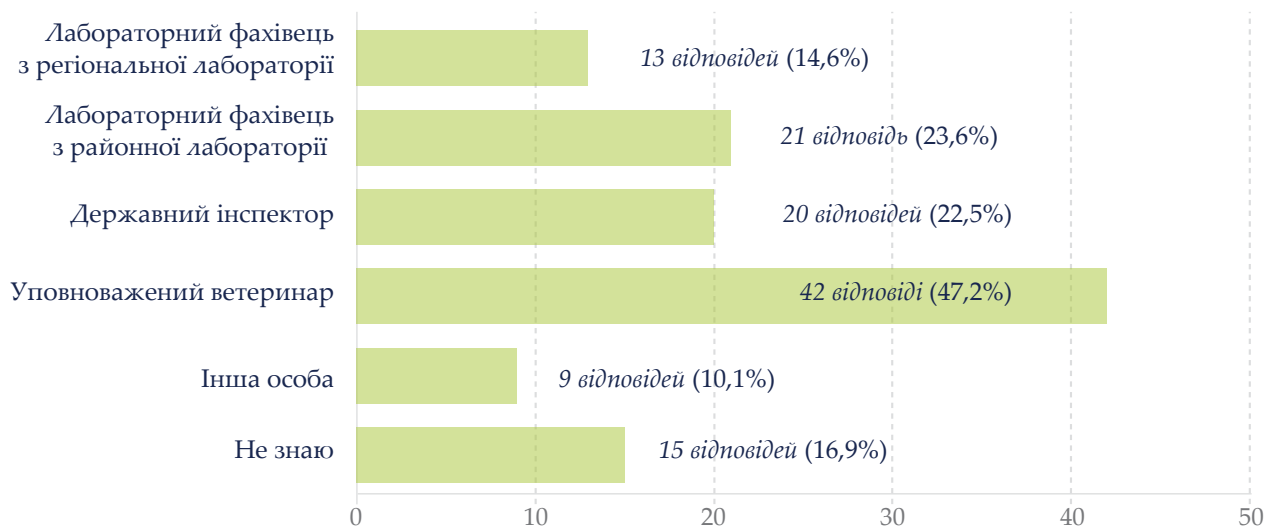

Чи вважаєте ви, що програма контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» цілком впроваджена у вашій області, як було заплановано в Концепції?

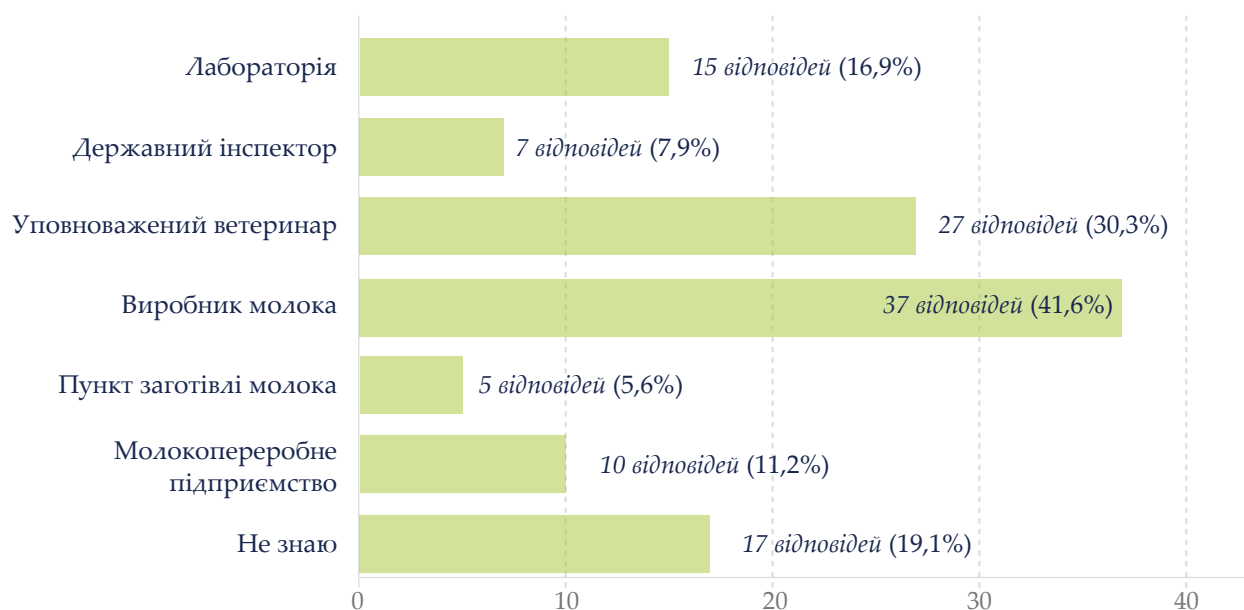

89 відповідей

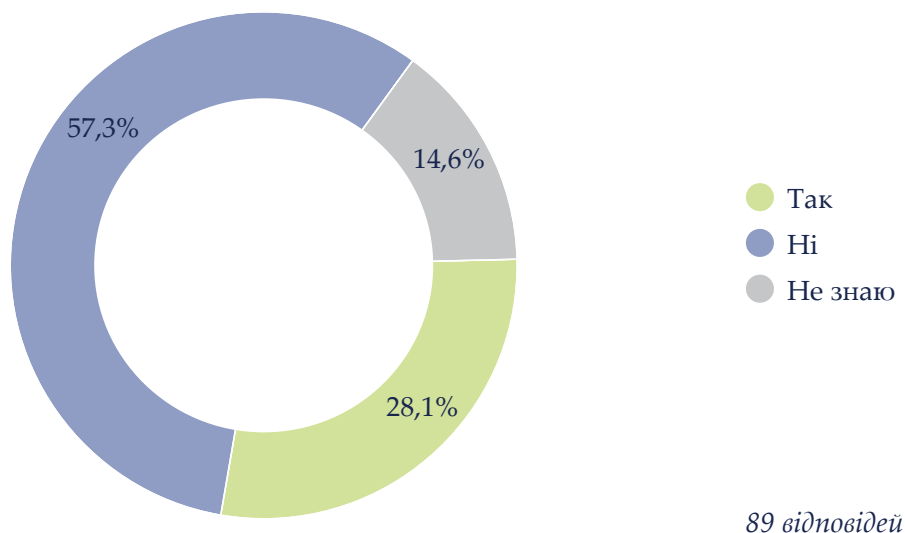
Хто у вашій області є делегатом відбору зразків?

Хто у вашій області транспортує зразки до уповноваженої лабораторії?

Чи збільшилась кількість операторів ринку, що здійснюють виробництво/збір/зберігання молока, зареєстрованих у «Молочному модулі» у порівнянні із 2021 роком?

Назвіть причини збільшення кількості операторів ринку, що здійснюють виробництво/збір/зберігання молока, що реєструються у «Молочному модулі»?

Назвіть основні проблемні питання, які на вашу думку перешкоджають реалізації програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» у вашій області?

День другий (17 лютого 2023 року)

В межах другого дня вебінару учасникам було представлено презентацію «Програма контролю сирого молока. Досвід європейських країн». На прикладі двох європейських країн, таких як Польща та Литовська Республіка, більш детально було роз'яснено про організацію контролю сирого молока: види зразків сирого молока, які відбираються, ким відбираються та хто забезпечує їх транспортування до уповноважених лабораторій, про лабораторну мережу, яка здійснює перевірку цих зразків за визначеними законодавством показниками та з метою оплати молока, про періодичність контролю на регламентовані показники та затверджені методи дослідження, про забезпечення системи управління якістю в лабораторіях.

Директор Львівської Аграрної дорадчої служби розповів про ще один напрям досліджень, які здійснюються виробниками молока у Польщі та Литовській Республіці, а також в інших країнах з метою оцінки продуктивності кожної окремої тварини та презентував роботу двох приватних лабораторій (Львівської Аграрної дорадчої служби та ДМС у м. Дніпро), які проводять дослідження сирого молока на показники, які характеризують продуктивність кожної окремої корови та за результатами досліджень надають консультації щодо здоров'я корів, умов їх утримання та годівлі з метою підвищення їх продуктивності та успішного менеджменту молочного стада.

Фахівці центрального апарату Держпродспоживслужби надали оцінку результатів впровадження дорожньої карти із запровадження програми контролю сирого молока на базі програмного забезпечення «Молочний модуль» та наступних кроків. Доповідач детально зупинився на всіх пунктах, визначених дорученням заступника Голови Держпродспоживслужби від 05.01.2022 року №01-33/1 щодо запровадження програми контролю сирого молока та забезпечення безпечності молочних продуктів в державі, відзначивши рівень їх виконання відповідальними фахівцями та структурами Держпродспоживслужби (територіальними управліннями, лабораторіями, науково-методичною радою). Наголосив, що не дивлячись на важкі часи фермери виробляють молоко, переробні підприємства працюють, що минулого року Україна отримала дозвіл по спрощеній процедурі експортувати продукцію до країн Європейського Союзу, тому слід продовжувати активно працювати

в цьому напрямку і лише удосконалювати свою роботу. Також було б добре якби територіальні органи Держпродспоживслужби надали свої пропозиції в залежності від ситуації, яка в них склалася на місцях.

Експерти QFTP продовжили презентацію щодо реалізації інших завдань Дорожньої карти із запровадження програми контролю сирого молока. Розробником Дорожньої карти було широке коло стейкхолдерів: Держпродспоживслужба зі своєю мережею лабораторій, асоціації виробників та переробників, незалежні експерти. А тому, решта завдань асоціюються з іншими учасниками, адже мова йде про зміни в молочному секторі. Згідно із затвердженою у 2021 році візією еквівалентних вимог Україна повинна досягнути до кінця 2024 року. Проміжним результатом є кінець 2023 року, метою якого є запровадження програми контролю сирого молока у 22-х областях України. Є роль Міністерства – продовжити роботу із запровадження нормативно-правових актів по молоку, зокрема до національної референс-лабораторії по молоку. Така лабораторія повинна бути й в Україні та надавати методичну допомогу лабораторіям, учасникам програми контролю сирого молока, організувати раунди професійного тестування. «Молочний модуль» часто асоціюється із Держпродспоживслужбою, проте цей програмний продукт розроблявся в першу чергу для оператора ринку. Тому що повідомлення до інспектора надходять значно пізніше, аніж до виробника, окрім того, інспектор отримує лише сповіщення про невідповідність показників за середньою геометричною величиною за встановлений період часу 3-го числа кожного місяця, на відміну від оператора-ринку, який має можливість бачити результати по кожному досліджуваному зразку сирого молока та у разі перевищення конкретних значень, може одразу почати впроваджувати необхідні корегуючі дії. Тобто оператори ринку є цільовими користувачами «Молочного модуля». Асоціації повинні стати мультиплікатором інформації щодо запровадження програми контролю сирого молока. Також було б добре якби молокопереробні підприємства додали до переліку питань по оцінці своїх постачальників, питання щодо їх статусу у «Молочному модулі», адже в ньому є функція передачі результатів лабораторних досліджень від виробника до переробника. Програма контролю сирого молока не може бути відповідальністю однієї інституції. Наприклад, в Литві, як вже було сказано, при Міністерстві функціонує спеціальна група по молоку, до складу якої входять всі зацікавлені сторони, які усі разом контролюють цю діяльність. QFTP зі свого боку разом із партнерами

продовжує працювати над підвищенням рівня обізнаності, зокрема зараз заплановано зняти відео для споживачів про те, як здійснюється контроль на всіх етапах виробництва молока та молочних продуктів.

Дорожня карта є інструментом, який дозволяє перевіряти стан справ щодо впровадження програми контролю сирого молока, що цей інструмент є живим, повинен вдосконалюватися та осучаснюватися. Усі стейкхолдери повинні брати активну участь у цьому процесі, адже головною метою є безпечність та якість молока та молочних продуктів, які ідуть як на внутрішній ринок, так і на експорт, і всі учасники повинні бути дотичні до цього процесу. Прикладом є європейські країни. Державо-приватно-партнерські відносини дуже важливі. Повинна бути взаємовигідна корисна співпраця.

Ключові повідомлення дискусійного раунду: «Основні виклики та обмеження сьогодення щодо реалізації програми контролю сирого молока – як їх вирішити?»

Головне управління Держпродспоживслужби в Сумській області:

1. внести до «Молочного модуля» функцію щодо можливості видалення підприємств, оскільки у зв'язку із військовими діями в області припинили діяльність 7 підприємств та 1 пункт заготівлі молока (ПЗМ), до 2-х підприємств неможливо дістатися, оскільки вони знаходяться в районах, які постійно обстрілюють, оскільки це погіршує загальну статистику;
2. транспортний парк не покращується, а навпаки погіршується, деякі машини пошкоджені (виведені з ладу), збільшується відстань доставки зразків, у зв'язку із реорганізацією лабораторій, в області із 7 уповноважених лабораторій залишається лише 1 та не зрозуміла ситуація щодо повноважень;
3. залучення виробників залишається проблемним питанням, часто сировинна зона не співпадає із локацією переробного підприємства. Було б добре залучити до відбору зразків переробників або забезпечити транспортними засобами делегатів відбору зразків;
4. навчання по відбору зразків розмістити на навчальну платформу Держпродспоживслужби для того, щоб фахівці територіальних органів могли самовдосконалюватися, ознайомившись із таким курсом.

Головне управління Держпродспоживслужби в Миколаївській області:

В області на сьогодні, на жаль, постійно є обстріли районів, особливо тих, які межують із Херсонською областю: 3 заводи призупинили свою діяльність (1 – розбомблений, 2-й знаходиться під постійними обстрілами, 3-й значно скоротив свою діяльність із-за нестачі води), внаслідок цього припинили свою діяльність ПЗМ, які забезпечували ці заводи сировиною, 25 та 2 відповідно. Також з Очаківського району було вивезено 2 господарства, зі Снігурівки та прилеглих районів – вивезено 2 господарства, 1 – розпущене, 10 ПЗМ – не працюють. В загальному по області 60 об'єктів припинили свою діяльність. Залишилося на сьогодні лише 47. За січень-лютий проведено досліджень 94 зразків молока.

Є необхідність навчання для делегатів відбору зразків на платформі Держпродспоживслужби та додатково створити курс для інспекторів щодо алгоритму дій у разі отримання незадовільних результатів досліджень та програми «Молочний модуль», оскільки люди часто міняються і навчання потрібне постійно.

Головне управління в Черкаській області:

Наказом Мінагрополітики №595 встановлюються зміни до наказу Мінагрополітики №118, які зобов'язують оператора ринку проводити дослідження на точку замерзання та інгібітори, які визначаються скринінговими та референтними методами із встановленою періодичністю. Перелік антибіотиків (досить великий) визначено наказом МОЗ №2646. Підтверджуючи методи є дорогівартісними, і, тому, в деяких країнах Європейського Союзу, держава бере на себе такі витрати. В Україні велика кількість зразків відбирається на виконання Державного плану моніторингу залишків ветеринарних препаратів на виконання вимог Регламенту 96/23.

Варто відійти від тотального контролю, а перейти до ризик-орієнтованого підходу. Чи можливо такий підхід використати в цьому випадку і включити в концепцію перелік груп антибіотиків, які необхідно контролювати, враховуючи інформацію щодо отриманих позитивів по плану Державного моніторингу ветеринарних препаратів, спектру антибіотиків, які використовуються серед худоби. Адже наведений відсоток (близько 34%) операторів ринку, які не хочуть брати участь у програмі контролю сирого молока може зрости, через вартість досліджень, які необхідно буде проводити.

Під час обговорення цього питання було наголошено, що план Державного моніторингу залишків ветеринарних препаратів складається базуючись на інформації про антибіотики, які застосовуються господарствами, по звітах ліцензованих ветеринарних лікарів щодо препаратів, які використовуються чи в господарстві, чи на певній території, тобто пропозиції по формуванню плану надходять від фахівців територіальних органів.

Це дійсно складне дискусійне питання, оскільки перелік ветеринарних препаратів досить великий та потребує комплексного підходу, оскільки є законодавство, яке встановлює максимально-допустимі рівні для певних речовин або забороняє наявність певних субстанцій у харчових продуктах, зокрема у сирому молоці. Проте різні країни до цього питання підходять по різному, оскільки в деяких країнах ветеринарні препарати продаються лише за рецептом і їх перелік визначений та, звичайно, обмежене використання для тварин заборонених речовин. Проте в Україні поки що такого немає, і деякі препарати можуть бути придбані у звичайній аптеці, відповідно перелік препаратів довгий. Проте кожна країна встановлює для себе прийнятні підтверджуючі методи, не завжди це метод рідинної хроматографії, так, наприклад, у Литві, на рівні держави референтним методом є імуно-хімічний метод із використанням аналізатора Randox, який є значно дешевшим за рідинну хроматографію. Також важливу роль в цьому питанні відіграє референс-лабораторія, фахівці якої повинні вивчити різні методи, зокрема і скринінгові, визначити їх чутливість, специфічність та рекомендувати до застосування уповноваженим лабораторіям. Також необхідно врахувати історію досліджень, позитивні результати щодо антибіотиків, отримані при виконанні плану Державного моніторингу. Це питання обов'язково необхідно обговорити на засіданнях як робочої групи Держпродспоживслужби, так і робочій групі по розвитку молочної галузі при Міністерстві, щоб рекомендовані методи для визначення залишків ветеринарних препаратів були ефективними та не досить вартісними.

Також обговорено питання із чату «Чому при виконанні досліджень у рамках ММ не можна використовувати ДСТУ 7357:2013 замість ДСТУ ISO 4833:2006 ДСТУ EN ISO 4833-1:2014? Ці методи досліджень ідентичні, як за пробопідготовкою, використанням поживних середовищ тощо. Акредитація лабораторій конкретно під цей метод процес часоємкий і коштовний (в особливості для районних лабораторій)», що відповідно до

наказу Мінагрополітики №118/2019, є затверджені референтні методи, разом з тим є підпункт, де вказано, що дозволяється використовувати альтернативні аналітичні методи, якщо методи валідовані відповідно до референс-методу згідно з протоколом, прийнятого на національному або міжнародному рівні. Знову ж таки ключову роль в даному випадку відіграє референс-лабораторія, яка повинна провести валідацію та надати рекомендації, чи є цей метод еквівалентний референтному. Слід зауважити, що у разі використання лабораторією альтернативного методу, він повинен бути у сфері акредитації лабораторії та лабораторія повинна проходити щороку міжлабораторні раунди професійного тестування для того, щоб довести, що метод є ефективним та результати дослідження є достовірними.

Закріплення регіональних лабораторій до проведення навчань делегатів відбору, що це стосується Дорожньої карти і є одним із пунктів плану дій, який був розісланий на всі Головні управління Держпродспоживслужби, як додаток 2 до доручення від 05.01.2022 року, де прописано, що навчання делегатів відбору повинно проводитися постійно з січня 2022 року по грудень 2024 року і відповідальність закріплена за регіональними лабораторіями Держпродспоживслужби.

На сьогодні в Україні офіційно не затверджені ні скринінгові методи, ні підтверджуючі методи для дослідження інгібіторів у сирому молоці, лабораторні фахівці керуються загальновизнаними лабораторними поняттями щодо цього. Як скринінговий метод можуть використовуватися різні експрес-тести, є ДСТУ, де вони зібрані та рекомендовані як скринінгові методи. В Державному плані моніторингу на частину показників затверджено референтний метод – рідинна хроматографія, для деяких показників – ІФА. Проте необхідно зібратися робочою групою та визначитись, який метод буде референтним саме для дослідження інгібіторів у сирому молоці.

Потрібні рекомендації від науково-методичних установ щодо інгібіторів та точки замерзання молока. Точка замерзання поки що є добровільним показником для операторів ринку. Щодо інгібіторів, то було продемонстровано форму акту відбору зразків із ММ та порядок оформлення зразка сирого молока для відправки в уповноважену лабораторію для дослідження на інгібітори, наголосила, що делегат відбору зразків не буде бачити ці показники (інгібітори та точку замерзання), якщо лабораторія не буде зареєстрована в ММ на

ці показники. Зараз таку реєстрацію чи розширення показників може зробити лише адміністратор ММ із Центрального апарату. Тому Головні управління повинні написати офіційне звернення до Держпродспоживслужби, в якому вказати яка лабораторія в їх області може проводити такі дослідження та яким методом, для внесення актуальних даних в ММ.

Для визначення інгібіторів скринінговими методами не потрібно мати спеціального обладнання, в більшості випадків достатньо мати термостат.

Відбулося значне зростання операторів ринку, зареєстрованих в ММ, є області, які лідирують, а є такі, яким ще необхідно покращити ці показники. Відчувається потреба у підвищенні рівня обізнаності у відстаючих областях. І нашою задачею є довести операторам ринку необхідність реєстрації в ММ. Проектом розроблено багато інформаційних матеріалів, СОПів, які слід використовувати для цього. Відчувається потреба у навчанні, особливо довготривалому, тому проводиться підготовка тренерів для тренінгів. Також важливо, щоб всі зацікавлені сторони долучалися до програми контролю сирого молока, наприклад, в європейських країнах ключову роль відіграють переробники, сподіваюсь, що і в Україні вони будуть мати ключову позицію. Головне, щоб оператор ринку розумів, що він виробляє якісну і безпечну продукцію, тому, щоб це довести він повинен періодично здавати свою продукцію для лабораторних досліджень. В різних областях можуть функціонувати різні моделі. Пропонує вести активні дискусії всім учасникам, ми будемо враховувати всі коментарі, щоб програма контролю сирого молока функціонувала відмінно.

Під час виступів щодо результатів впровадження Програми контролю всі учасники мали можливість провести порівняльний аналіз, визначити перешкоди, які існували, оскільки лише на місцях відомі конкретні умови, і, звичайно, можливості, щоб рухатися вперед, запропонували асоціаціям долучитися до реалізації програми контролю сирого молока, оскільки, чим більше буде роботи в ММ, тим більше прозоріша буде ситуація на ринку молочної продукції.

Учасниками було запропоновано оновлення Концепції із врахуванням випадків надзвичайної ситуації, наприклад воєнного стану, тому що йдеться і про цивільну безпеку, оновити склад робочої групи із

залученням відповідальних за програму контролю молока осіб усіх областей, для вирішення практичних питань з цього напрямку.

Висновки і засвоєні уроки:

Така кількість учасників та їх активність під час заходу продемонструвала високу зацікавленість як фахівців різних установ Держпродспоживслужби, так і операторів ринку (виробників та переробників), асоціацій щодо програми контролю сирого молока, організації належного її функціонування.

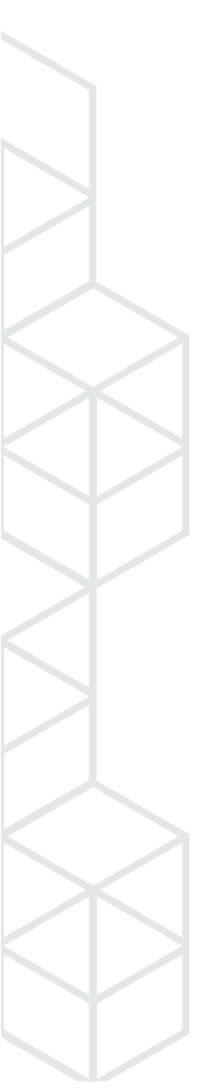
Під час заходу учасники мали можливість поділитися своїм досвідом щодо впровадження програми контролю сирого молока у своїй області, поділитись кращими практиками, а також проблемними питаннями, які виникають під час роботи.

Учасники вебінару мали можливість проаналізувати стан виконання Дорожньої карти та визначитись із наступними кроками у її реалізації.

Пропозиції, наступні кроки:

- територіальним органам Держпродспоживслужби надати до Центрального апарату пропозиції щодо змін у доручення заступника Голови Держпродспоживслужби від 05.01.2022 року №01-33/1;
- переглянути концепцію із реалізації програми контролю сирого молока;
- переглянути склад робочої групи та відновити зустрічі з метою вирішення нагальних практичних питань щодо реалізації програми контролю сирого молока;
- науково-методичним установам Держпродспоживслужби розробити методичні рекомендації щодо визначення точки замерзання та інгібіторів та затвердити у встановленому порядку;
- продовжити роботу із запровадження нормативно-правових актів по молоку, зокрема вимог та критеріїв до національної референс-лабораторії по молоку;
- активізувати участь інших стейкхолдерів щодо реалізації Дорожньої карти;
- продовжити діяльність щодо підвищення рівня обізнаності споживачів та операторів ринку;

- провести навчання для інспекторів щодо алгоритму дій у разі отримання незадовільних результатів досліджень та програми «Молочний модуль» та делегатів відбору зразків та розмістити ці курси на навчальній платформі Держпродспоживслужби;
- долучитися користувачам всіх ролей до тестування оновленого «Молочного модуля».

Цю публікацію було створено за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України», що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія). Відповідальність за зміст цієї публікації несе виключно автор(и). Точка зору автора(ів) не обов'язково відображає точку зору SECO, FiBL, SAFOSO AG, www.qftp.org.